

50412

Freybergé öngyűlölet.

Első évfolyam.

Budapest, augusztus 2.

Huszonötödik szám.

# Jövendő

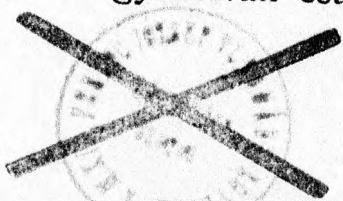
irodalmi és politikai ujság

## Fejezetek a «Megvesztegetés» könyvéből.

Tollunk méltatlan arra, hogy e nagyszerűen piszkos ügyről személyes impressiókat írjon le. A szennyet az élet egy körülményének, a korrupciót a fejlődés egy sajnálatos pontjának tartjuk és nem rémülünk meg egy könnyen, ha az embert buja állatnak, vagy kétlábú tolvajnak látjuk, mindezzel szemben van reflexiónk, magyarázatunk, ítéletünk, sőt védelmünk is. De az, ami a parlamentben most felül- és előkerült: undorító és komikus. Ez kloset-komédia és igazán írni nem tudna róla, csak Carlyle, a «Nyaklánc-pör» írója, aki, mennél kicsinyesebb, kacagtatóbb és undorítóbb volt a sujtje, annál magasabbra szállt, annál fölségesebbnek mutatkozott. Hívjuk tehát magát Carlylet, szakítson ki egy fejezetet, egy alakot a «Megvesztegetés» könyvéből, szel-leme diktáljon, mi írunk, amint következik:

### A vörös Singer.

... Mi a szemérmertlenség? Egy vörös és német újságíró, Budapesten nyáron, amikor nem üléseznek többé a bankok, nem strikeolnak a villamos vasútasok, Jellinek Karlsbadban, Lányzy Leo Ostendében, és úgyszólván csak ő van itthon,



a maga teljes vörösségében, rásüt a nap, szinte szétpattan belé, mint a kiszáradt és mégis felpuffadt víztömlő. A vörös Singer ez, nem rossz ember, de kövér, puha, humoros és jóakarátú állat alapjában és kétségkívül kitűnő családapa, nincs távol minden erkölcsi fogalomtól és a hazát ha eladná is, nem szállítaná soha. Mert nem dolgozik nagyban, — ügyes krajcáros újságja van, és sikerült magának fogni egy védszentet is, egy a maga személyére nézve puritán, de az ismerkedésben, a barátkozásban, az eszközválasztásban éppen nem válogatós férfiút. Bánffynak nevezték. (De ez nem az ő fejezete.)

Azonban nézzék a bronzhajú, kékszemű, de nem angol embert, amint boltozatos, de nem sugárzó homlokáról törli a verejtéket, nézzék őt a nyomorúságban, amíg lent van, mert egy éjjel arra fognak ébredni, hogy fent lesz. Most a papirügynökkel veszekszik, hogy mért nincs többé hitel, most meg a bankok előtt portyáz, elveszi a rikkancstól a krajcárokat, túri kartársai élcélődését és börtárcáját szomorúan csapja le asztalára: «Tehát a királygyilkosságok is hiába, hiába a becsületes munka!» De ne félj szeretetreméltó rőt ember, már közeledik feléd a szerencse: képében egy fekete mágnásnak, aki nedves orral már kegyelmes úr lett és mert egészsége nem volt állandó: letették a tenger mellé kormányzónak. Már jön a diplomata, a fantaszta, egy különben eszes és ravasz fiatal ember, akinek a nyári hó, a politikai ambíció, egy miniszteri tárca reménye elvette az izlését, az ítéletét és téged keres, éppen téged keres föl, hogy veled együtt megmentse a kormányelnököt, személyes jó barátját és megmentse a hazát, akit neki igen sok oka van szeretni. Miféle környezete lehetett e gentlemannak, hogy éppen tégedet keresett föl, mért hogy a diszkreció céljából kiválasztotta magát a született indiszkreciót, téged! Igaz, voltak más

bizalmasai is. A vásári kikiáltót — egy Dienes nevűt — megfogadta hivatalos titoktartónak. Vesztegettetni akart azokkal, akik maguk úgy vágytak a megvesztegetésre, mint a kiszáradt, meghasadt föld a vízre. Neki Te kellettél és ez a szerencse. Te: akit nem vettek komolyan, akinek a szemébe nevettek, amikor tízezerekről beszéltél, te, aki midőn egy kocsiban ülsz Weisz úrral, a kereskedelmi bank igazgatójával és kijössz — majd kitűnik honnan — amikor kikerülsz az utcára: az egész utca a kalapját lengeti feléd: «ni-ni, a vörös Singer és a kereskedelmi bank együtt, mi történt, itt valami nagy dolog történt!»

Mily érzésed lehetett, mily magasan lehattél fönt a saját szemedben! Ez a pont lehetett publicista álmaid teteje: egy kocsiban robogni Weisz úrral, a kereskedelmi bank igazgatójával. Álmaid álma: egy megvesztegetés nagyban, egy helyzet, amelyben te vesztegetsz és nem jársz rosszból, mint amikor téged... Államtitkokat tudsz, magánpalotában valóságos belső titkos tanácsos összeölelkezve sugdosódik veled. Vajjon nem szédültél-e el, lágyszívű hírvivő, nem gondoltál-e arra, hogy még kereskedelmi államtitkár is lehetsz? Ti, ügyeskedő ujságírók, akik úgynevezett adminisztratív tehetségek vagytok és nem költőből lettetek a közönség napi szolgálivá, tinektek az ujságírás úgyis csak leshely, ahol várjátok a martalékot, a közéletnek azt a pontját, amely nektek: la curée. Nem, államtitkár még sem lehetsz, mert hogy tud annak a fizetéséből egy magadfajta krajcáros ujságíró megélni...

És vörös barátunk így vonzoltatott és fiakkeroztatott a szerencse által és bizonyára egy pillanatra sem jutott eszébe, hogy akit neki meg kellene vesztegetni, az nem egy vagy több ujság, nem egy vagy több képviselő, hanem egy nemzeti ösztön, amely válságos időkre előre magyar hadsereget

akar biztosítani. Az dolgozik egy csoport jó, rossz, okos és ostoba férfiúban és ha isteniek, ha alávalóak, ők maguk nem tehetnek róla. Azt hiszik öntudatosak, pedig: kiabálnak és engedelmeskednek. Ezekkel akar ön elbírní nedves orrú államférfiú és ezekben akarsz te bizalmat gerjeszteni, te vastagnyelvű vörös újságcsináló... Fúj!

---

Eddig Carlyle. Nekünk csak néhány szavunk van hozzá. Amióta magyar parlament van, oda jórészt megvesztegetés útján kerülnek be a képviselők. És amióta felelős magyar kormány van, azóta mindég vettek képviselőket, sőt töredékben, pártokat. De ez a megvesztegetési ügy mindegyiktől különböző: oly ostoba, szemérmetlen, ártalmas és nevetséges. Ha Khuennak volna benne része, akármily csekély is: végképp el kellene vesztetni tőle a gusz-tusunkat. Nem a bűnért, nem azért, hogy pénzért akart venni árút, ami pénzért kapható, hanem mert rossz emberismerőnek bizonyult. Aki itt uralmon akar maradni, rendet akar csinálni: annak jobb pszichologusnak kell lennie, mint Stendalnak vagy Balsacnak. Az erkölcs — az külön fejezet. Igazán erkölcsös államférfiúnak lenni, ma, ezen a Magyarországon — nem lehet.

Bs.

## A keserű cukor.

Írta: Matlekovics Sándor.

Nehéz politikai és közgazdasági helyzetünkben még a rendszerint édes dolgok is elkeserítik életünket. A cukor fenyeget válsággal és a sok kibontakozni való kérdés közt most hirtelen a cukor kérdése követel sürgős megoldást és idéz elő újabb bonyodalmakat.

Ebbe a helyzetbe ismét jó politikai barátaink, első sorban a németek sodortak. Szépen kiszedtük a németek számára a parázsból a gesztenyét és megkötöttük velük a többi mértékadó országokkal együtt a brüsszeli cukorconventiót; de amikor ebből a conventióból a számunkra nyíló előnyöket élvezni akarjuk, akkor ők, a németek, politikai jó barátaink szépen félreállnak, cserbenhagynak és nemzetközi határozattal eltiltanak az érett gyümölcs élvezetétől.

De hagyjuk a képes beszédet. Nézzük a száraz tényeket. Évek óta fáradozunk abban, hogy a cukorkiviteli díjak rendszere, mely a cukortermelést túlságos arányokban fejlesztette és az ország lakosságának rovására a cukorkivitelre irányította a gyárosokat, valamiképp megszűnjék. Miután ezt csak az érdekelt nemzetek egyetértésével lehetett megcsinálni, hosszadalmas diplomáciai és kongresszusi tárgyalások nyíltak meg és folytak. Ezekben a tárgyalásokban az önző Nagybritannia diktált, az osztrák és magyar képviselők jóbarátunkban, Németországban bíztak, mindent vele egyetértésben tettek, megállapodtak abban, meddig engednek a dölyfös brit követeléseknek és amikor kenyértörésre került a dolog és a brit követ a cukrot védő vámok leszállítását egész 6 frank erejéig (nálunk 44 frank) követelte, Németország a megállapodások ellenére még rábeszélte kiküldötteinket, hogy csak engedjünk és belevitt a végzetes konvenció aláírásába. Mikor azután a konvenció szerint saját belügyeinket rendeztük és egész nyilvánosan a cukorfogyasztást a belföld, még pedig a magyar fogyasztást épp úgy, mint az osztrákot kontingentáltuk, egy árva szava sem volt Németországnak, hogy mi itt konvencióellenes dolgot csinálunk. Csak mikor a német gyárosok belátták, hogy a cukorkonvenció némely hátrányait a magyar és osztrák törvényhozás szellemében kontingentálás által mellőzni lehet és kormányuktól Németország számára is hasonló kontingentálást követeltek, akkor —

mert a német kormányférfiaknak a saját országukra nézve a contingentálás nem volt ínyükre — merült fel az első nemzetközi aggály és a német államtitkár volt az első fecske, aki kételkedését fejezte ki aziránt, vajjon a conventio szellemének megfelel-e a contingentálás. És a jó német barátság által felvetett aggodalom csakhamar megtermi gyümölcsét: az angolok, a franciák, a belgák és még a hollandusok is, szóval az egész nemzetközi társaság conventióellenesnek nyilvánítja a magyar és osztrák törvényt, a német pedig örül ennek a jó szolgálatnak, melyet politikai barátjának ez alkalommal is tett.

És most, ezen év szeptember 1-éig rendezni kell a cukorkérdést, akár van obstructió, akár nincs. Törvénybe iktattuk a brüsszeli conversiót; törvényt hoztunk a cukorkontingentálására, ebben a törvényben a többek közt kimondottuk azt, hogy a magyar fogyasztás a magyar cukorgyártásnak jut, és osztrák cukor többé nem hozható Magyarországra; sőt amiként a kormánykörökből jelezik, Magyarország részéről a cukorconventióhoz csak azzal a föltétellel járultunk, ha Ausztria a magyar fogyasztási területről lemond. Már most július végén, amikor a magyar törvényhozás javában obstruál, s így munkaképtelen, és amikor Ausztriában a birodalmi tanácsot munkaképtelensége miatt haza kelle küldeni, szóval akkor, midőn a fennálló törvények módosítását a rendes törvényhozói módon nem is lehet eszközölni: intézkedni kell, hogy egy Ausztriával és a brüsszeli conventio népeivel szorosán összefüggő ügy rendeztessék.

De ne tekintsük a kérdés alaki részét; ne gondoljunk az ex-lex által amúgy is erősen megingott állapottal, mely alkotmányos országokban törvényt csak törvényhozói úton enged módosítani, és megteremteni; fogadjuk el, hogy a magyar kormány és az osztrák kormány saját felelősségükre mernek, a dolog sürgősségénél fogva, intézkedni. Nézzük a kérdés érdemét, mikép lehet a bonyodalomból kikerülni.

A feladat, mely magyar szempontból megoldandó, a következő: Akkép kell az ügyeket rendezni, hogy a contingentálási törvény nélkül is a magyar cukorfogyasztást csak a magyar cukorgyárok fedezzék, és mégis meg ne sértsük a cukorconventiót. Miután az osztrákok az általuk elfogadott törvényben tényleg ezt a magyar követelést teljesíthetőnek találták, azzal a gyakorlati kivétellel, hogy az osztrák gyárosokra nézve az osztrák fogyasztási területen kelendő cukor mennyiség minden egyes gyárra, törvény által állapítottassék meg: az a kérdés, ha ez utóbbi — a conventió folytán nem

lehetséges, keresztül vihető-e csak a két ország számára való contingentálás. A lehetőség két úton történhet. Vagy cukorfogyasztási zárvonalat állít fel Magyarország Ausztria közt; — vagy a dohány- és sómonopolhoz hasonlóan a közbenső forgalom akkép rendeztetik, hogy az egyik fogyasztási területből a másikba cukor ne jöhessen szabad forgalomba.

Az első módozat az egyszerűbb, de formája az önálló vámterület ízét adja s így esetleg a közös vámterület híveit megijeszti; habár a történeti példák, főképp a német vámegység, megmutatta, hogy egységes vámterületen is több fogyasztási adóterület állhat fönn, anélkül, hogy a vámterület közössége veszélyeztetnék.

Ha azonban bármi oknál fogva a zárvonal visszatetésre talál és az alkalmatlan, ott van a másik mód a monopol-tárgyakhoz hasonló ellenőrzés. Oly ellenőrzés, mely a forgalmat a termeléstől a fogyasztásig kíséri, a most már főnálló átutalási eljárásnál meg van, csak szigorítani kell, annyiban, hogy a most átutalt cukor jövőre ne utaltassék át, azaz az átutalás helyett a cukor forgalma a másik fél területére megakasztatik. Nem lehet tagadni, hogy ily eljárás a kereskedelemre és gyártásra nagyobb terheket ró, és hogy a pénzügyi közegek általa a cukor forgalmában nagyobb beavatkozási körrel fognak bírni; de a cél a magyar fogyasztás biztosítása a magyar gyártás számára, ezt a terhet annál eltűrhetőbbnek fogja feltüntetni, mert nálunk az ellenőrzés tulajdonképp csak 21 gyárra terjed. Egész Ausztriában 158 gyár van s így ott nehezebb leendő a helyzet.

Eddig a lehetőségről szoltunk, melylyel a bonyolult helyzeten segíteni lehetne, azaz kimutattuk, hogy a cukorfogyasztás a saját állami terület számára keresztülvihető. Természetesen a lehetőség attól függ, hogy a két érdekelt fél akarja-e ezeket a módozatokat? És itt következik a dualizmus rákfenéje; az 1867-iki kiegyezés egész lényege abban sarkal, hogy a két állam saját jól felfogott érdekében józan egyetértéssel intézi a közös ügyeket, éppúgy mint a közös egyetértéssel elintézendőket. Amely pillanatban hiányzik ez a józan egyetértés, abban a pillanatban csődöt mond az 1867-iki alap, mert nem gondoskodott nem-egyetértés esetére döntő forumról. Az egyedüli kapocs ily egyenetlenségben a közös uralkodó; de neki ily kérdésekben csak tanácsadó hatalma van. És így ismét oly zavarral állunk szemben, mely a dualizmus alapjait erősen megingatja és újabb fegyvert ad azoknak kezébe, kik Magyarország jólétét csak az Ausztriától való teljes elszakadásban találják.

## Az orvostudomány — Bilekről.

---

Felkérésünkre egy elsőrendű természettudósunk orvosi nézőpontból a következőkben világítja meg a bileki katasztrófát. E fejtegetés alkalmat ad a cikk írójának, hogy egy — az orvostudományban még egészen új — megkülönböztetését adja elő a hőség-okozta megbetegedéseknek.

A bileki hágón elbukott egy baka. Megrúgták és ottan hagyták. Tíz lépéssel odébb elbukik a másik. Meg sem is látják, meg már nem rugdalják, hanem mennek tovább a többi ezeren. Hajnali három órától járnak már a hercegőcök kőszaharájában. Amely rosszabb még a Szaharánál is, mert nem csak árnyéktalan, élettelen sivatag, de úttalan, szakadékos meredek is. A tizenkettedik magyar gyalogezred, ezer víg legény is, alighogy ebbe a kőkatlanba ér, élettelené válik. A fiúk ajkán elhal a szó, előrelóggaszkodik a fej, vonatva csosszan a láb a forró mészkövön s minden lépés nyomában felhő kerekedik a nap hevében elmállott sziklakő porából. Így vonul a néma ezred a halál felhőjében. Mintha csak táborba gyűltek volna a kisértetek, az okkupáció marsadjuosztirungos halottai. Valóban az arcuk is milyen meredt és élettelen, mintha csak gipszből volna. A bileki mészkő pora előre rájuk rakta a halotti maszkot. S az útnak végén — tizenöt halott.

Mondják, megölte őket a napszurás s nem az embertelenség. A Napisten volt a kegyetlen s nem az emberi butaság. Mert egyszerre ötven foknyi melegséggel nézett le a szegény magyar bakákra s erről ember nem tehet. En pedig azt mondom, hogy a napnak nincs része az emberirtásban. És a bileki tizenöt halottnál nem a napszurás a halálok, hanem «s z o m j h ű d é s». Új a szó, úgy-e, és valószínűen rossz is. Ám csináljanak jobbat a filologusok, én megtartom addig is ezt a szót, mert a bileki halálesetek patológiai tartalmát egészen kifejezi. A tizenöt magyar katona meghalt nem a napszurástól, hanem a szomjuságtól. És a halál módja szívszélhűdés volt. A halál okát és formáját, tehát teljességgel kifejezi ez a szó. Ha hát rossz is a nyelvészet, de annál jobb az orvostudomány számára. Olyan jó, hogy még a németeknek sincs ilyen jó szavuk. Pedig a «Hitzschlag» szóval ők is a hőség által való halál egy válfaját jelölik meg, hogy megkülönböztessék a napszurástól.

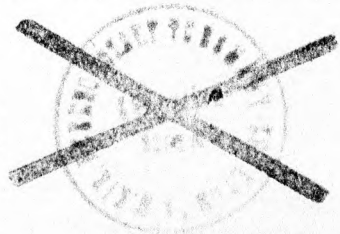
Az orvostudomány talán még nem adott magának eléggé számot erről a különbségről, a mely pedig igen lényeges és felötlő. A napszúrás mindig helyi természetű és csak következményeiben válik esetleg általánossá, a szomjhűdés mindig az egész szervezetre kiható. A napszúrás mindig külső bántalommal járó, a szomjhűdés mindig belső szenvedésből keletkező. Annál tehát a hőség támadási pontja, a helyi megbetegedés mindig megállapítható, ennél soha, mert a támadás egyszerre éri az egész szervezetet. Napszúrás csak nagy hőfoknál érheti az embert, szomjhűdés aránylag mérsékelt hőség mellett is. Az a baj utolérheti az embert, ha tele is van vízzel, ez csak vízhiány esetében. Napszúrást kaphat mindenütt az ember, akár fekszik, akár jár, szomjhűdést csak megerőltető munkavégzés közben.

Külömbőségnek ez a pár külső jel is elegendő s a tudomány még sem állította fel eddig a különbséget. S míg a napszúrásnak két tudományos nevet is adott (heliosis, insolatio), addig a szomjhűdést eddig sem fogalmilag sem elnevezésében meg nem különböztette. Pedig a bileki eset kapcsán fontos ez a differenciálás a megtorlás és az okulás szempontjából egyaránt.

Mutassák meg a bileki áldozatok testén a forró napsugár behatásának nyomát: a bőr és az alatta levő lágy szövetek gyúladását. Ahol a nap heve tartósan éri a testet, ott ilyen gyulladás keletkezik. Ez a napszúrás. Leggyakoribb a tarkón, amelyet semmiféle ruházat nem főd el. S itt néha olyan erős, olyan mélyreható lehet a hőség külső behatása, hogy zavart támaszt agyműködésünkben, sőt kóros elváltozást is okozhat.

Mi más a szomjhűdés, amely komplikálódhatik napszúrással is, de legtöbbször önállóan lép fel és lefolyásában egészen független a napszúrás helyi bántalmától. Nagy hőség, megerőltető testi munka rendkívül meggyorsítja testünk anyagforgalmát. A hőséggel azonban a szervezet azzal védekezik, hogy kiegyenlítést keres. Verejtékmirigyünk vizet választanak ki a testünkből, a mely a bőr felületén elpárologva valamelyes lehűlést okoz. Ez a fokozott víz-elvonás szervezetünkben vízhiányt támaszt, amely a szomjúság érzésében nyilatkozik meg.

Ha ezt a szomjúságot kielégítjük, akkor a hőség ellen szervezetünk tovább tud védekezni. De ha a vízhiányt nem pótoljuk, az emberi életműködés egész mechanizmusa válságba jut. A víz szervezetünknek körülbelül 75 százaléka. A vérben aránya még ennél is nagyobb: 79 százalék, míg nyirokban 90—92 százalék. Az olyan



anyagának, amely az élő szervezetben ilyen domináló mennyiségű, okvetlenül döntő szerepe van a szervezet működésében is. A víz a szervezetben levő anyagok vegyi összeállításának és ez anyagok mozgóképességének főfeltétele. Ezt bizonyítani sem kell annak, aki csak olvasott is fiziológiát. Ha vérünkben kevés a víz, a vér sűrűbbé válik, keringése lassúdik. Lassúbb lesz tehát a szénsav kiválasztása is a szövetekből, ami, tudjuk, ártalmas dolog. A szénsav felhalmozódása izgalmat kelt a nyúlt agyban s ez az izgalom reflex úton gyorsítja a szív működést s ezzel a lélegzést, hogy így a gyorsabb vérkeringés és gyorsabb lélegzés által a szénsavfelhalmozódást megszüntesse. Ez újabb és fokozottabb izommunka, mely még növeszti a vízhiányt és vele a szomjuság érzését. Vagyis növeli a szénsavfelhalmozódást is, vele újból a nyúlt agy izgalmát, amely ismét megkergeti a szív működést. Így futja körpályáját a vízhiány okozta izgalom egy circulus vitiosusban, s minden kör után önmagát megnöveli. Segíteni rajta csak vízzel, valamelyest enyhíteni csak a vízhiány érzésének csökkentésével lehet. Menekülés a hőség elől, a test hőfokának szellőztetés által való csökkentése, a testi megerőltetésnek (amely szintén hőt termel és vizet fogyaszt) megszüntetése a vízhiányérzés csökkentésének a módja. Ha ez nem történik meg, akkor a fent vázolt izgalmi körfolyam végül annyira meggyorsítja a szív működést s a szénsav felhalmozódás által oly izgalmat támaszt az agyban, hogy a szív kimerül, nem bírja tovább s szélhűdés által vágja ketté a circulus vitiosust. Ez a szomjhűdés, amelynek kórképe teljesen eltér a napszúrásétól.

Ki meri tehát még állítani, hogy a nap ölte meg a bileki tizenöt áldozatot s nem a vezetők hibája? A természettudomány oda áll a közvád asztalához s a napszúrás és szomjhűdés megkülönböztető diagnózisával eldönti a vitát, és előre eldönti a vizsgálatot. Szomjúság nélkül nincsen szomjhűdés és vízhiány s halálos megerőltetés nélkül nincsen halálos szomjuság. Ez a bileki bünösök ítélete.

Λ

## Szerecsenmosás.

---

Irta: A.

Hat hét múlt el június tizedike óta, nagy lassan kitudódtak a belgrádi vérengzés összes részletei, s végre-valahára előáll egy szerb, hogy megokolja a véres eseményeket, amelyek magyarázatául eddigelé csak annyit felelt a szerb kormány a szörnyűködő Európának: «Ne avatkozzatok bele ebbe a históriába; ez Szerbiának belügye.» Mikor már egyik nagyhatalom se sürgeti, sőt kegyesen se óhajtja a gyilkosok megbüntetését, mikor június tizedikének «hősei» már nyugodtan ülnek újonnan szerzett hivatalaikban: előáll valaki, hogy megvédelmezze a teljes biztonságban élő gyilkosokat, igazolja eljárásukat s az igazság nevében tiltakozzék a megbüntetésük ellen, akkor, amikor már az ördög se gondol a megbüntetésükre. Ez a valaki Gyorgyevics Vladan, Szerbia ex-miniszterelnöke, Sándor király sok erőszakosságának valaha a végrehajtója.

Gyorgyevics Vladan — aki a *Zukunft* utolsó számában szól Európa népeihez — sok okból nem lehet Sándor király bírāja. A fő-okok ezek: először is nagy oka volt haragudni a meggyilkolt királyra, és másodsor, mert ama bűnök elkövetésében, amelyek közismeretűek, Sándor királynak éppen Gyorgyevics Vladan volt a bűntársa. A felszólaló úr azt mondja, hogy szomorodott szívvel és csak a dinasztia iránti hűségből követte el ezeket a meggyőződéssel ellenkező dolgokat; legyen, bár ha a hűségét a kegyeletéről ítéljük meg, a hűsége nem jelent sokat. De akármilyen a mentsége, annyi bizonyos, hogy a múltjával végképen eljátszotta a biráskodás jogát. Tanúnak se igen fogadható el Gyorgyevics Vladan úr. Főképpen azért, mert ez az önkéntes tanú, ott, ahol valami történt, véletlenül soha se volt jelen. Egész sereg rémséges dolgot tud Sándor királyról, de mikor ezek a rémségek történtek, Gyorgyevics Vladan úr véletlenül nem volt Belgrádban, véletlenül mindig Marienbadban volt. Miniszterelnöki szereplését ő maga olyképpen tünteti fel, hogy az embernek a Sardou «Madame Benoiton»-jára kell gondolnia, aki öt felvonáson át soha sincs otthon, s a *Zukunft*-beli cikk elolvasása után kedve volna az olvasónak megkérdezni, hogy: vajjon egyáltalán volt-e valaha ez az úr Szerbiában? — ha nem volna ismeretes, hogy Gyorgye-

vics úrnak Szerbiában való működése igenis kétségtelen, mert ez a működés ott emlékezetes nyomokat hagyott. Ez alkalommal tehát Gyorgyevics úr legfeljebb prókátornak tekinthető, persze fogadatlan prókátornak, mert olyanokat védelmez, akik véletlenül kényelmesebb helyzetben vannak, mint ő, és sokkal nagyobb biztonságban ülnek posztjukon, semhogy ügyvédet kellene keresniök. Ennek a szituációnak az a hátránya, hogy a Zukunft cikkét nem annyira a történelmi okiratnak, mint inkább aktuális kínálokozásnak tünteti fel; s Gyorgyevics úr, ha megmentette hazáját a nagyhatalmak fegyveresétől, a szerbek jóhírnevét pedig a felületes megítéléstől, valósággal az önfeláldozás hőse, mert honmentő ügyvédkedésével annak a gyanúnak tette ki magát, hogy sokat emlegetett hűségét ez alkalommal a Karagyorgyevics-dinasztiának óhajtja felajánlani. De ne keressük milyen címen szól Gyorgyevics úr Európa népeihez, s azt se, mennyi hitelre tarthat számot. Örüljünk, hogy végre akadt egy ember, aki megismerteti Európa népeit ama vádakkal, amelyek hangoztatói Szerbia számára nem találtak más megoldást, mint ama, hála isten, szokatlan eljárást; s legyünk hálásak, ha valaki meg akarja magyarázni, miért kellett a katonatiszteknek, ha meg akartak szabadulni egy asszonytól és egy minden férfiasság nélkül való férfitől, akik elhagyatottságukban, általános megvetéstől környezetten, nem támaszkodhattak egyébre, csak e katonák hűségére: úgy operálniök, ahogy nem katonák, nem honmentők, hanem hentesek szoktak dolgozni.

Gyorgyevics Vladán úr két dolog bizonyítására vállalkozik. Az egyik dolog az, hogy Sándor és Draga megérdemelték sorsukat; a másik: hogy az összeesküvők nem tehettek egyebet, mint amit cselekedtek. Az utóbbi tétel bebizonyítása egy cseppet se sikerült; az első tétel bebizonyítása is különb ügyvédet kívánna.

Az ex-miniszterelnök úr meglehetősen rapszodikusán adja elő vádjait. Súlyos vádakat csak pár szóval említ, s hosszasan részletez olyan dolgokat, amelyekről csak hallomásból tud s amelyek, ha valaha bebizonyúlnak, kevésbbé terhelők. Sok szót szaporít csekélyebb jelentőségű politikai bűnökre, s bizonyítékok nélkül, rövidesen emlékszik meg rémes dolgokról. Egyik-másik vádját háromszor is előadja, újabb és újabb részletekkel gazdagítva, a nagyobb hatás kedvéért, de a világosság rovására. Ha az előadás színezéséből kihámozzuk a tényeket: voltaképpen csak egy-két súlyos vád marad, s ezek is több bizonyításra szorulnának.

A legtöbb bizonyító erővel Sándornak politikai bűneit sorolja fel. Alkotmányba ütköző cselekedeteit, törvénytelenégeit, hogyan csapták be, vagy mennyire ok nélkül csapta el egyik vagy másik minisztériumát, hogyan üldözte a radikálisokat stb. Sándor királynak ezek a bűnei ismeretesek, de rosszul teszi Gyorgyevics úr, hogy ezekre a bűnökre olyan hosszasan terjeszkedik ki. Ha az alkotmányszegés, törvénytenség és politikai erőszakosság elkövetőit úgy kell kiirtani, mint a veszett kutyát, Gyorgyevics Vladán, az igazságszerető hazafi, nem írna cikkeket a Zukunftba, mert már régen kimult volna, vagy a hazafiak golyójától, vagy öngyilkossággal. Az se érdemel sok szót, hogy Sándor kezdettől üldözte a radikálisokat. Volt rá némi oka, s hogy nem volt pusztán rémlátás, ha összeesküvéssel gyanúsította őket, ezt csak Gyorgyevics úr tagadja.

De lássuk a többi vádat. Tehát:

Sándor egyszer azt mondta: hogy a metropolitát egy csésze kávéval el lehetne tenni az útból. Parancsot nem adott erre, mert nincs az a szerb, aki ezt a galád parancsot végrehajtotta volna. Persze, tanú se volt jelen, mikor ezt mondta, csak egy tanú van: az illető névtelen, a kinek mondta.

Sándor volt az, a ki Knezevicset felbérelte Milán élete ellen. A gyilkost azután hamis tanúságra bírta, kegyelmet és jutalmat ígért neki, de ezt is becsapta és agyonlövötte. Egy ember tudott a dolgról: Andjelics prefektus; ezt később megfojtva találták meg. Később mégis tudtak a dolgról ketten: Gyorgyevics, a ki akkor véletlenül nem volt Belgrádban és maga Milán. És Milán, halála előtt egy órával, abban az ünneppies percben, mikor mindenki csak igazat beszél, így szólt Gyorgyevicshez, a ki akkor véletlenül mellette volt: Te ugyan épp oly jól tudod, mint én, de ebben az órában megerősítem neked, további használatra, hogy Knezevicset Sándor és Draga bérelték fel ellenem. Nyilvánvaló, hogy ezt a rémes titkot csak Gyorgyevicsnak mondta el, másnak senkinek.

Sándor Knezevics merénylete után el akarta fogatni az összes radikálisokat. A miniszterek elrémültek. — Hol a bizonyítékok? — kérdezték? Erre Sándor egy ezredeshez fordult: — Kész vagy-e agyonlövetni a radikálisokat? Ez nem felelt, de erre nem is volt szükség, mert a megrémült miniszterek szomorodott szívvel belementek az előbbi pozícióba, pusztán részvétekből a radikálisok iránt, mert hisz a börtönből mégis csak ki lehet szabadulni... Az ezredes persze jó szerb lévén, nem hajtotta volna végre a parancsot.

Milán és a miniszterek könyörögtek Sándornak, hogy lebeszéljék az ostromállapot tervéről, de Sándor lemondásával fenyegetőzve kényszerítette őket, hogy vele tartsanak. A miniszterek erre szomorodott szívvel aláírták az ostromállapotot, azzal a hátsó gondolattal, hogy olyan bírakat neveztetnek majd ki, a kik majd szelidek lesznek. A bírák nem is ítétek halálra senkit, Knezicsen kívül. De Sándor valamennyit föbe lövette volna, ha Ferenc József Hordlicska őrnagy által meg nem üzeni neki, hogy mit tart róla.

Sándor ráfogta a radikálisokra, hogy összeesküvést koholtak az élete ellen. Komédiát játszott «egy jóhiszemű harmadik» előtt, a ki őt az összeesküvésre figyelmeztette, holott a szegény jóhiszeműt Sándor egy embere vezette félre. A gyöngébbek is kitalálhatják, hogy ki volt ez a jóhiszemű honfi.

Sándor magagyártotta névtelen levelekkel és ujságcikkkel intrikált apja ellen. Iratokat koholt, melyek őt árnyékfejedelemnek mondták.

Hogy apja vissza ne térjen Szerbiába, proklamálta, hogy Dragát feleségül veszi. Nyakába vett egy szörnyeteget, csak azért, hogy apjától megszabaduljon.

Draga valamikor köztulajdon volt. Tudta ezt egy azóta meghalt kereskedő és egy azóta meghalt publicista, továbbá sokan, a kik élnek, de a kik nem kívánnak megneveztetni.

Egy orfeum-énekesnő nevetve beszélte el, hogy Sándor gyógyíthatatlan testi gyöngeségben szenved. Az ilyen embert csak egy «routinière» kötheti le, aki mindenre hajlandó. Draga mindenre hajlandó volt. Tudta az egész világ, hogy ő vitte sírba első férjét; mindenki tudta azt is, hogy egy francia mérnök ötszáz frankkal váltotta meg magát, hogy kiszabaduljon Draga hálójából, akinek valósággal mániája volt áldott állapotot szimulálni. E köztudomású esetek után Natália, akinek asszonyi becsületét Gyorgyevics szerint még legdühösebb ellenségei se gyanúsították meg, udvarhölgyévé tette Dragát, s a belgrádi köztulajdon Sándor gyermekségétől fogva a legközelebbi időig udvarhölgy maradt és Biarritzban Natália mellett élt.

Sándornak megmondták, hogy kicsoda Draga; a felszólalók személyes tapasztalataikkal is beszámoltak. Sándor ennek ellenére királynévá tette Dragát, s üldözni kezdte házassága ellenzőit. Parancsot adott, hogy Milánt, ha visszatér Szerbiába, le kel lőni. A parancsot persze azzal hirdették ki, hogy ezt becsületes szerb nem hajtja végre. Sándor ekkor trónbeszédében moraliter akarta megölni apját. Ez a

legutolsó gonoszság ölte meg Milán beteg szívét; talán ma is élne.

Natália ellen Sándor cikketeket íratott. Egy ezredesnek, aki Natáliát védelmezte, olyan szavakkal felelt, amelyekből kiderül, hogy ő volt az egyetlen szerb, aki nem hitt anyjának asszonyi becsületében.

Legjobb embereinek a feleségeit és leányait a rendőrségre hurcoltatta, névtelen följelentésekre támaszkodva; a neki nem tetsző házasságokba nem akart beleegyezni; egy miniszternek a leányait zsandárokkal egy nyilvános házba akarta hurcoltatni; természetesen parancsát nem hajtották végre.

Adományokat követelt a néptől, hogy lovakat vásárolhasson Draga lovas-regimentje számára; a Belgrád csatornázására szánt pénzen yachtot kellett vásárolni Dragának; nászajándékokat és drága bölcsőket fogadott el a szegény néptől.

Arról, hogy Draga párnával szimulálta az áldott állapotot, Gyorgyevics nem is beszél. «Ahol a piszkot el lehet kerülni, — írja meglepő s valóban bájos fordulattal — elkerülöm.» Csak annyit említ meg, hogy a cár orvosát, aki Draga szédelését fölfedezte, Sándor be akarta záratni és meg akarta korbácsoltatni. Magától értetődik, hogy parancsot nem adott ki; ezt senki se hajtotta volna végre.

A krusedoli temetésről rendőrök tartották vissza a szerbeket. — Sándor minisztereket úgy szerzett, hogy a jelöltnek csak a börtön és a miniszteri tárca között volt választása. — Miniszterei és szolgálói mind sírva könyörögtek neki: váljon el Dragától! Nem teljesítette a kérelmüket.

Ezek volnának a tények és a bizonyítékok. Két különböző esetben két különböző tanúra is hivatkozik. És ez minden.

Összegezzünk:

Egy új és szörnyű váddal lép fel, hogy Sándor meg akarta gyilkoltatni az apját. De ennek a titoknak Gyorgyevics úr volt az egyetlen tudója, ő az egyedüli tanú. A többi vád legnagyobb részét azzal bizonyítja, hogy ezt «mindenki tudta». Ilyen esetekben az egész világ kevesebbet bizonyít, mint egy rongyos levél. Fényesen bebizonyítja Gyorgyevics úr azt, amit eddig is mindenki tudott, hogy Sándor szánandó lény volt, akit a gyöngesége kötött Dragához s aki e gyöngeségből, gyávaságból, félelemből egyik politikai bűnt a másik után követte el. Ellenben az továbbra is vitás maradt, hogy vajjon Sándorban egy Nerénak és egy Caligulának a lelke lakott-e, ahogyan Gyorgyevics úr erősíti. Ez immár nem fog kiderülni: a szerencsétlen szörnyeteg ugyanis, aki

egyszerre volt Nero és Caligula, soha, kivételképpen se cselekedhetett úgy, mint Nero és Caligula, mert a parancsait egyszerűen nem hajtották végre.

És szemben ezzel a hitványsággal, aki, meglehet, még csak férfi se volt — egy nemzet, melynek az életereje Gyorgyevics úr szerint csodálatraméltó, nem védekezhetett másképpen, csak azon a módon, amelylyel a megvadult disznók egyszerre megrohanják s felfalják a rossz kondást!?!... Azt mondja Gyorgyevics úr: a szégyentől égett minden szerb hazafi arca, mert a külföldön folyton ezt a nevet kellett hallaniok: Draga! S az a terv, hogy egy Lunyeviczát akarnak trónörökössé tenni, kétségbeejtette a népet. Végső szükség volt: a hazát megmenteni, s a népet a szégyentől megszabadítani. Ami június tizedikén történt, nem egyes emberek cselekedete volt, hanem egy létéért küzdő nép kétségbeesésében való utolsó erőfeszítése. Nincs bűnös, mert ha bűnösök kellene: az egész szerb hadsereg a vádlottak padjára ült volna. Egy nemzetet pedig nem lehet megbüntetni, amint a tengert nem lehet megkorbácsolni.

De hát nem lehetett detronizálni s a határra szállítani ezt az állítólag oly veszedelmes s bizonynyal szánandó embert, kis pereputtyával egyetemben? Nem, mondja Gyorgyevics úr, mert ha életben hagyják őket, állandó marad a polgárháború veszedelme, különösen ha az idegenben Draga gyermeket csempész valahonnan. De ki az ördög keveredik értök polgárháborúba, ha mindannyian oly általánosan gyűlöltek voltak, ha az egész nemzet szégyelte, utálta, s annyira gyűlölte őket, hogy lemészárlásuk nem egyesek, hanem az egész nemzet cselekedete? Nem, abban az állításban, hogy a tény a szerb nemzet ténye, s ez a tény elkerülhetetlen, végső szükség volt, egy nagy, örökkön örökre megbotránkoztató ellenmondás van, s ha Gyorgyevics Vladán úr, hogy újra hasznossá tegye magát, az összeesküvőkről a vért a megkorbácsolhatatlan tenger vizével akarja lemosni, legfeljebb annyit érhet el, hogy beszennyezi azt a vizet is, amelyet tengernek mond, s amely, ha a Gyorgyevics úr előadása teljesen megfelelne az igazságnak, talán nem is tenger volna, hanem csak pocsolya.

# A mesék könyvéből.

---

Írta: Heltai Jenő.

## Előkelőség.

Egy igen előkelő gróf az idők folyamán kissé elzüllött. Inkább csak erkölcsileg, mert külsőleg megőrizte a születési kiválóság minden finom tünetét: ruhája, nyakkendője mindig kifogástalan volt és napjában legalább kétszer fürdött. Ha gyilkolt, néha háromszor is.

Ezt a kitűnő grófot, akinek lelkét több rablógyilkosság nyomta volna, ha ezek az apró vérengzések egyáltalában hatottak volna rá, a végén elfogták és halálra ítélték.

Az akasztófa alatt a gróf nagyot sóhajtott.

— Szánod-bánod bűneidet, úgy-e fiam? — szólt hozzá jószágon a pap, aki ez utolsó útra kísérte.

— Nem, szent atyám, — mondta a gróf mosolyogva, — az bosszant, hogy itt fogok lógni... talán két napig is ugyanabban az ingben.

## Vers a szemétdombon.

A költő udvarán volt egy szemétdomb és a szemétdombon egy kakas berzenkedett. Véletlenül ráakadt a költő egy versére, amely megmagyarázhatatlan módon került a szemétdombra. A kakas néhányszor odakapott a vershez, azután éktelen kukorékolásba tört ki.

A tyúkok és csibék a kúkorékolásra odarohantak a szemétdombhoz és izgatottan mozogtak. A tyúkok kotkodácsoltak, a csibék pípegtek, libák is jöttek és harsányan gágogtak. Az egész baromfiudvar hápogott, de a kakas mindent túlkukorékol.

A költő látta ezt a jelenetet és büszkén és boldogan fölsóhajtott:

— Az én versemet szavalja nekik.

### A jószívű kígyó.

A paraszt az úton kígyót talált. A kígyó meg volt fagyva. A paraszt megkönyörült a szegény állaton, fölvette és a mellénye alá dugta. Itt, a melegen a kígyó csakhamar magához tért és elmélkedni kezdett:

— Ha én most szíven harapom ezt a szegény embert, menten meghal. Nem, ezt nem teszem, mert ez nem volna helyes cselekedet.

Ezzel óvatosan kicsúszott a paraszt mellénye alól, lesíklott és csak a lábát harapta meg.

— Így legalább, ha a lábát levágják, még megmenekülhet — mondta a jószívű kígyó és elsietett.

### A szfinksz.

A szfinksz a meredek szélén feküdt és találós meséket adott föl az arra járóknak. Aki a találós mesét nem tudta megfejteni, azt a szfinksz lerúgta a mélységbe.

Az idők folyamán azonban az emberek óvatosak lettek és elkerülték azt az átkozott vidéket, amelyen a csodálatos szörnyeteg tanyázott. A szfinksz egyre jobban únta magát és nagyon rosszul esett neki, hogy nincs, aki találós meséit meghallgassa. Végre, vagy ötven évi tespedés után, fogta magát és találós meséit beküldte egy szépirodalmi hetilapnak.

A szerkesztői üzenetek között ez a feleletet kapta:

«Szfinksz. Borzasztó régi dolgok. Mindenki ismeri. Kérünk jobbakat.»

### Csillagászat.

Egy szegény léghajós, aki vásárról vásárra járt a maga imbolygó légi alkotmányával, egy napon szerencsétlenül járt. A szél elsodorta a léghajót a harmadik határba, hozzávágta egy fához és a szegény komédiás lezuhant. Eszméletlenül, haldokolva hevert az erdő szélén, az elhagyott vidék irtózatos magányosságában.

Nagysokára egy ember jött arra. Fölvilágosodott ember volt, aki a léghajó romjaiból rögtön látta a szerencsétlenséget. Vizet hozott és élesztgetni kezdte a léghajóst, aki

végre nagy sóhajtással fölnyitotta a szemét. A mi emberünk részvétellel hajolt föléje és érdeklődve kérdezte:

— Nem tetszik tudni, vannak a holdban emberek?

### A bölcs mormon.

Egy emberséges keresztény, akinek a házasságban szerfölött sok baja volt, sürgősen áttért a mormon hitre és egy helyett tizenkét feleséget vett magának.

— Miért tetted ezt, óh, felebarátom? — kérdezte tőle valaki. Minek neked tizenkét feleség, holott az egyre sem tudtál vigyázni és az is megcsalt?

— Éppen ezért — mondta a bölcs mormon. — Tizenkét asszony között mégis csak könnyebben akad egy, aki hű marad hozzám.

### Az új özönvíz.

Amikor a föld népe nagyon elromlott, a mennyekben lakozó isten elhatározta, hogy új özönvizet küld a földre és elmossa onnan a becstelenséget és a gonoszságot.

Élt ebben az időben egy nagyon ájtatos és derék kereskedő, Avek mester. Az egyetlen becsületes a sok haramia között. Az égi hatalom őt szemelte ki arra, hogy ennek az új özönvíznek a Nóéja legyen. Avek mester egyszer álmában angyalt látott, angyalt, aki parancsoló szóval hirdette az Úr akaratát:

— Új özönvíz jön a földre és elsöpör mindent. Te vagy az egyetlen, aki megmenekülsz, benned fog folytatódni az emberiség. Építs egy nagy bárkát. Vedd magadhoz ifjú nőt. Továbbá mindenféle-fajta állatot párjával.

Avek mester fölébredvén, megépítette a nagy bárkát és elhelyezte benne az állatokat. Azután mondá ifjú feleségének:

— Új özönvíz jön a földre és elsöpör mindent. Te, meg én, csak mi ketten menekülünk meg, hogy bennünk folytatódjék az emberiség.

Mire az ifjú nő elgondolkozva felelte:

— Biztonság okáért vigyük magunkkal a könyvvezetőt is.

# ÚJ KÖLTŐK.

---

Erdős Renée:

## Egy ember.

Egy ember állt az utcán.  
Egy fáradt, sápadt ember.  
Egy ház falához dőlve  
Nézett a fürgetegbe  
Félig behunyt szemekkel.

Ment, mint egy fényes álom,  
Mint egy fehér jelenség,  
Nyomán a por is fénylett —  
És feljajdul az ember:  
«Ő az! Megismerem még!»

Ugy zibongott az utca —

S ámult-bámult az utca.

Egyszerre egy leány jött —  
Haján a nap sugára.  
A szeme olyan fényes,  
Az arca olyan rózsás  
És hófehér ruhája.

És szól tovább az ember:  
«Enyém volt ő, higyjétek!  
A két karom ölelte,  
Áradt reá a csókom —  
És most felém se nézett -- »

Ugy nézte őt az utca!

És mosolygott az utca.

Nem hitte senki, senki.  
Gúny ült ki szemeikbe.  
S mert nem hitték: az ember  
Lassan tünődni kezdett,  
Tünődni, kételkedni —  
Végül — maga se hitte.  
S tovább zúgott az utca.

---

# Életpályám.

Irta: Csizmadia Sándor.

Csizmadia Sándor az újabb költői nemzedék egyik legjelentékenyebb alakja. Nemcsak költészete eredeti, hanem az élete útja is. Hogy mint emelkedett az egyszerű béreslegény mai polcára, — azt ő maga hadd mondja el itt:

Megpróbálom, belefér-e egy harminckét esztendő élet egy mogyoróhéjba.

1871-ben március 10-én, este 10 órakor születtem az Orosháza és Hódmezővásárhely között levő sámsoni állomáson, hol az édesapám vasúti őr volt. Az órát azért tudom olyan biztosan, mert mindig hallottam az édesapámtól, hogy éppen akkor fűtült a tízórai gőzös, mikor születtem. Az ezután következő 5—6 esztendőből csak annyit tudok — hiteles forrásból, az én jó édesanyámtól — hogy szép kisgyerek voltam, mert ha a gőzösn utazott velem, az «urak» mindig csipkedték az arcomat. De erre én már nem emlékszem. Az bizonyos, hogy az urak most is szeretnek csipkedni.

Az iskolában első tanuló voltam s nem egyszer a fővigyázóságot is rám bízta; nyilván akkor még a «fennálló rendet» én is örökkévalónak hittem. Megtörtént olykor, hogy édesanyám otthon akart fogni kisebb testvéreim mellé pesztrának egy-egy félnapra. Ilyenkor aztán csak azon igyekeztem, hogy egy darab csiramálét a tarisznyámba csempésszek s alkalmas pillanatban akár a bezárt kapu tetején is elmenekültem az iskolába. Se erőszak, se csel nem tudott visszatartani az iskolától. Mivel jól tanultam, ki akartak taníttatni. Az egész csak abban múlt el, hogy a szüleimnek nem volt pénze. Egyébiránt nagyon sajnálom, hogy jól tanultam, mert azóta azt hallottam, hogy a nagy emberek mind rossz tanulók voltak.

Kimaradtam hát az iskolából és elkezdtem élni. A kapát meg a lapátot alig bírtam még, már kora tavasztól késő őszig az útfélen voltam. Árkoltunk, az utat csináltuk. A mások közmunkáját szolgáltam le 40 krajcár napifizetésért.

Nyári időn meg eleinte lóhajtó voltam a szérűben. Akkor még nem csépeltek annyira géppel, mint most, hanem nyomtattak lóval. Egész nap ott álltam a lovak közt az ágyásban s biztattam a derék állatokat hol jó szóval, hol ostorral.

A nap meg bámult mindnyájunkra egyforma kegyetlenséggel. Az embereket sokszor irigyeltem, mert ha megfordították az ágyást, elmehettek lefeküdni a kazal tövében a hűvösre. Csak azért szerettem volna ember lenni, hogy én is lefekhessem a kazal mellé.

Lóhajtó koromban emberséget is tanultam. Egyszer ebédet hoztak s mikor leültünk körbe, a kibontott fazékban én merítettem először meg a kanalat. A gazda hirtelenében olyant ütött fakanalával a kezemre, hogy majd eldültem bele. Nagyon kiáltott: «Tied az elsőség?!» Azóta sem mertem sehhol először nyulni a fazékba.

Később, mikor nagyobb lettem, már aratásra is odaadtak kispasztorkhoz, hogy markot verjek s közben kaszálni is tanuljak. Egyik gazdánál igen jó helyem lett volna, de a gazda legényfiával nem fértem. Szakadatlanul sanyargatott, ami igen elvette a kedvemet. Sokszor gondoltam, hogy megszököm, de félttem az édesapámtól, aki, mivel világéletében szolgálom volt, minden igyekezetével azon volt, hogy jóra való szolgát neveljen belőlem. Ezt a szándékát mindig úgy nyilvánította, hogy emberré akar nevelni. Szerinte csak az volt az igazi ember, aki hű szolga volt.

Keservesen teltek így napjaim. Csak akkor éreztem magamat jobban, mikor esős időben a lovakat legeltettem. Ilyenkor egy öreg pejlóval töltöttem a legtöbb időt. Fejét símogatva beszélgettem hozzá, ő meg nagy figyelemmel hallgatott, néha mélyen fűlőhajtva. Biztosra vettem, hogy minden szavamot megérti. Ha mentünk itatni, az ő hátára ültem, már csak azért is, mert attól tartottam, hogy meg találna haragudni, ha másikat választanék.

Végre is addig küzdöttem magammal, hogy egy reggel, talán rosszat is álmodtam, megszöktem. Ez a tett borzasztó nagy dolognak tűnt föl előttem, máskülönben félóra múlva visszatértem volna. Így azonban, tettemet bár megbánva, nagy szomorúan nekivágtam a pusztának.

Három napig bírtam a kóborlást. Ekkor az éhségtől szorongattatva elhatároztam, hogy kapitulálok. Haza azonban nem mertem menni; az Orosháza mellett levő Gyopárhalma nevű kis falu felé vettem útamot a nagyapámhoz. Ott elég jól is fogadtak. Ebben a kis faluban nagy népszerűségem volt. Iskolás koromban ha néha kimentem, aki csak ráért, azonnal összegyülekezett az én felolvasásaimat hallgatni. Az egész faluban senki se tudta úgy olvasni Kinizsi Pált, Toldi Miklóst, Ludas Matyit vagy Köcsög Mukit, mint én. Meg is jóslták, hogy vigyázzon rá akárki, pap lesz belőlem. A jóslat majdnem betel-

jesedett. Szóval, nagyon szerettek. Mikor az édesapám kijött értem kordén, meg is kérték, hogy ne bántson. Nem is bántott.

Tizenöt esztendő lehettem, mikor béresnek szegődtem el. Ott elég jó dolgom volt. Olyanformán éreztem magamat, mint jó apósom szokta mondani, ki fiatal korában mindig béres volt, ugyanis azt hittem, hogy nekem legjobb a világon. Hétköznapi szántottunk-vetettünk, kapáltunk, vályogot vertünk vagy tapasztottunk, már aszerint, hogy milyen volt az időszak, vasárnap meg szórakoztunk. Az én szórakozásom abból állott, hogy volt a gazdának egy nagy csomó régi összevarrt újságja, azt kivittem az istállóba és olvastam. Persze ezt csak olyankor tehettem, ha a gazdáék elmentek a városra, mert nem szeretik az olyan bérest, ki olvasni szokott.

Egyszer, amint aládában a papirosok között kotorászok, egy könyvet találtam. Nagyon megörültem neki, mert jó vastag könyv volt. Ki is vittem az istállóba és olvastam. No, akkorákat világeletemben nem nevettem, mint annak. Az istálló csak úgy rengett bele, még a lovak is ijedten fordultak hátra. A könyv Cervantes Don Quichotteje volt.

Míg én olvastam, a gazda két lánya süttött-főzött. Volt rétes, lepény, meg mindenféle jó. Ilyenkor annyit ettünk, hogy másik vasárnapig könnyen kibírtuk. Estefelé, mikor gondoltuk, hogy a gazdáék majd jönnek, a maradékot odaadtuk a kutyáknak. Néha bizony annyi rétest, lepényt, sült csirkét odahánytunk a kutyáknak, hogy hat embernek is sok lett volna.

Gyakran vasárnap délutánonkint vettem a görcsös botomat s látogatóba mentem a Julcsa hugomhoz, ki körülbelül egy órányira egy másik gazdánál libapásztorkodott. Szegénynek nem volt olyan jó dolga, mint nekem. Vasárnap is csak úgy legeltette a libákat, mint hétköznapi. Úgy összevissza szurkálta a tarló a lábát. A szép arcát meg kifújta a szél. De ezért mindig vidám volt, soha sem panaszkodott. Ő is azt hitte, hogy neki legjobb. Mindig azon örült, hogy gazdasszonya a másik nyárra is megfogadja.

Még egy hónap hiányzott az esztendőmből, mikor a bérességből is megszöktem. Egy fiatal, az urától elvált asszonyt ismertem meg lakodalom alkalmával a faluban s azt hittem, hogy nála nélkül nem lehet élni. Később tudtam meg, hogy mennyi ember él a világon anélkül az asszony nélkül. A megszökés különben nem vált szégyenemre, mert a legnagyobb munkaidőben megálltam a helyemet; tél idején hagytam ott a gazdát, hát senki sem mondhatta rám, hogy a munka elől szöktem meg.

Ezután nem szegődtem el, hanem napszámba jártam, nyáron meg uradalmaknál részes voltam. A faluban rövid idő alatt nagy hírnévre tettem szert. Nem volt olyan legény, akit el ne vertem volna, ha össze mert velem akasztani. A nagy hírnévnek azonban meglett az árnyoldala is. Kitiltott a rendőrség a bálakból. Ez tulajdonképpen előzménye volt csak egy másik kitiltásnak, amennyiben később Budapestről tiltott ki a rendőrség.

Nem voltam még tizenhét éves, mikor 1889-ben beálltam katonának. Nem mintha szerettem volna a katonaeletet, hanem mert egy szép arcú kis lányt ismertem meg. Nem akartam még hat esztendeig várakoztatni sem őtet, sem magamat, úgy segítettem a dolgon, hogy nem vártam be a sorozást, hanem három esztendővel elébe mentem. Persze a vége az lett, hogy mást vettem feleségül, mivelhogy míg én a pangánétot hurcoltam, a kis lány is választott magának mást.

A katonaságnál — 101-ik gyalogezred, 16-ik század — hat hónapra fráter, egy évre káplár lettem. Magasabbra aztán nem is vittem. Rossz katona voltam. A kötelességeimet ugyan elvégeztem, de vitézi becsvágy egy csepp sem volt bennem. Az iskolában mindig én tudtam legtöbbet, de a legénység ruhájáról is az én szakaszomban hiányzott legtöbb gomb. Nem szerettem velük sokat törődni, pedig multságokra se jártam. Rukkoltatták is a szakaszomat büntetésből marsadjustirungban derűre-borúra. A jámbor tiszték azt gondolták, hogy azzal engemet is büntetnek, holott én kacagtam az egészet; örültem, hogy ők a hatalmasabbak, mégis én szerzek nekik bosszúságot.

Egyik emberemnél Petőfi összes költeményeit láttam meg. Tudomásom szerint azelőtt nem hallottam Petőfiről, vagy ha hallottam is, nem tudtam, hogy kicsoda-micsoda. Egy-két versét elolvastam és nagyon megszerettem. Addig is kunyoráltam, míg emberem nekem adta ötven krajcárért. Azután még annyit sem törődtem a szakaszommal, mint azelőtt; mindig Petőfit olvastam. Csapó Etelkát megsirattam vele együtt ki tudja hányszor?! Forradalmi versei meg valósággal lánggra gyújtották minden izemet. «A nyakravaló» és «Egy goromba tábornokomhoz» című versek pedig alaposan lerontották előttem a hatalmaságok tekintélyét. Még a kapitányom is nagyon picurka kis emberré zsugorodott előttem; a hadnagyokat meg éppen nulláknak se néztem. Petőfi volt az én istenem; csak azt sajnáltam, hogy nem adhattam tudtára, mennyire szeretem őtet.

Nagy függetlenségi polgár voltam akkor, mert a függetlenségi érzelmet tartottam a legradikálisabb érzelemnek. Egy esemény azonban alaposan megváltoztatott.

A gyakorlótéren voltunk, egyszer csak látom, hogy egy inspekciós minden századparancsnokhoz odamegy, jelent valamit. Amelyik kapitánynak megtette a jelentést, az rögtön szedte össze a századját és vezette a városba. A mi kapitányunk is hasonlóképen. Századunk egy szűk utcán vonult a város közepe felé. Nekem már azért is feltűnt a dolog, mert máskor olyan korán nem szoktunk bevonulni. Mikor a piactérhez közel értünk, kifejlődtettek bennünket oszlopokba, mint háborúban szokás. A szuronyokat feltűztük. A piacra érve, temérdek munkásembert láttam tolongani, különösen a főszolgabírói hivatal előtt. Kikaptuk a parancsot, hogy szuronyt szegezve a tömeget szét kell szórni. Kis idő múlva egy kocsi rohant az úton, rajta a főszolgabíró bekötött fejjel és revolverrel a kezében. A szívem elszorult arra a gondolatra, hogy az a nép nem muszka, mégis szuronynyal kell neki mennünk. Nem tudtam, miért lázonganak, de rögtön éreztem, hogy igazságuk van. Ismertem a munkásokat, tudtam, hogy nagy igazságtalanságnak kellett megésseni rajtuk, ha ilyen bátorságra mertek vetemedni.

A tömeget szétkergettük. Később hallottam, hogy egy-letet akartak alakítani s a főszolgabíró nem terjesztette föl az alapszabályukat, azért zavarogtak. Azt is hallottam, hogy szocialisták. Azelőtt ezt a szót soha se hallottam. De azért mindjárt megértettem. Meg voltam róla győződve, hogy ez olyan valami, ami még a függetlenségnél is jobb. Azután már csak attól féltem, hogy mire én megszabadulok a katonaságtól, akkorra nem lesznek szocialisták s én nem csatlakozhatom hozzájuk. Félelmem alaptalan volt.

A katonaságtól való megszabadulásom után első dolgom az volt, hogy megkeressem a szocialistákat. Hogy Orosházán is vannak, azt abból tudtam, hogy 1891-ben, a csabai zavargás idején, Orosházán is volt zavargás. Az akkori mozgalmat azonban az erőszak minden eszközével elnyomták, úgy, hogy ha voltak is szocialisták, nem merték mondani, hogy ők azok s én nem találkozhattam velük.

Hazatérésem után megint napszámba jártam, azonkívül falat tömni, nyáron meg részeskedtem. Majd megnősültem s miután leendő családom megélhetését biztosítani akartam, beszegődtem urasági cselédnek a laposi majorba Baumgarten Pálhoz. Pusztacsósz lettem s egyúttal a dohánykertészek mellett olyan kertészgazda-féle. Itt igazán jó helyem volt. Az uraság nagyon szeretett. Csakhamar elrontottam azonban a dolgomat. Az uraságnak volt egy «gazdasszonya», ki szörnyen haragudott rám, mert nem hordtam neki vizet meg tűzrevalót a konyhára. Azt állítottam, hogy az nem az én kötelességem.

Különben is rossz cseléd voltam. A rám bizott kertészeket nemhogy sanyargattam volna, hanem még jó barátságban is voltam velük. Ha egy-egy kis dohányt elcsentek, elnéztem nekik, mert abból az elvből indultam ki, hogy az uraságnak több van. Szocialista voltam már, anélkül hogy tudtam volna.

Néha a bátyám kijött hozzám látogatóba, s egy alkalommal, mivel tudta hogy szeretek olvasni, egy kis könyvecskét hozott magával; címe az volt hogy: Jönnék a szocialisták. Ez a kis könyv nagy fölfordulást idézett elő bennem. Először is a bátor hangja lepett meg. Hogy szóról-szóra igazat mond, abban nem kételkedhettem, mert a saját szemeimmel láttam a mindennapi életben, hogy úgy van, ahogyan a könyvecske mondja. Az a tizenhat oldalas füzetecske csudálatosan kitágította előttem a láthatárt. Úgy éreztem magamat, mintha addig vak lettem volna s csak akkor jött volna meg a szemem világa. Szinte haragudtam magamra, hogy mindazt magamtól nem tudtam már régen, ami ott meg van írva. Talán tudtam is, csak azt nem tudtam, hogy tudom.

A cselédkedéstől egyszerre elment a kedvem. Gyűlölni kezdtem a gazdagokat, amiért eltűrik, hogy embertársaik egész életüket bivalyok és ökrök társaságában töltsék el; de gyűlölni kezdtem a szegényeket is, amiért ilyen baromi életre vállalkoznak. Végre is arra határoztam magamat, hogy legyen barom aki akar, én nem leszek. Inkább legyen százszor bizonytalanabb a megélhetésem, de az ökrök holtig való cimborája nem leszek. Félévi cselédkedés után otthagytam a szolgálatot és bementem Orosházára lakni.

Befejezése következik.

## Hazafelé.

---

Irta: ifj. Wlassich Gyula.

Az utazásban a legizgatóbb, az indulás és az érkezés. Az életpályákban a legérdekesebb a kezdet és a vég. Egy munkás-nap történetében a munkábamenés és a pihennitérés. Mindkettőnek más-más hangulat felel meg az emberi lélekben. E hangulatok olyanformán különböznek egymástól, mint a hajnal és az estszürkület színei. Az első napsugarak reményszálakat lopnak a szívbe, hogy az utolsókkal szétfoszlassák őket.

Szebb az utazásban az indulás, mint az érkezés, mely gyakran csalódást hoz. Szebb az életben a küzdés kora, mint a sikereké, mely többnyire a vágyak lefokozásával jár. Szebb a munkábaindulás, mint a hazatérés, mert szebb az erő, mint a gyöngeség, szebb az ép test, ép lélek, mint a fáradt, kimerült.

És én mégis a hazatérőkről fogok írni, nem az indulókról. Mert a hazatérők őszintébbek és igazságosabbak. Ők nincsenek telve hazug reményekkel. Ők nem áztatják magukat bolond álmokkal. Ők fáradtak és szomorúak. Szürke a lelkük. Szürke körülötük a világ. Fáradtak a hazudásra, az ábrándozásra. Látják a valóságot és érzik. Szenvednek. Ezekről fogok írni. Mert ez az élet.

Nem régen egyszer megnéztem egy gépgyárat. Mikor bementem, levettem a kalapomat. Templomi áhitat fogott el. Nem a már félig kész vasalkotmányok hatottak meg, amik haldokló szörnyetegekhez hasonlítottak, melyeknek ércbőrére az utolsó dőféseket mérik a nagy zajjal kalapáló, kék zubbo nyos emberek. Nem is az izzó vaspatak, mely csillagszikrákat szórva, fényes-fehéren ömlött elő a kohóból és fullasztó hőséget lehelt maga körül. Nem is az ijesztő zúgás és zakatolás, mely csengő-bongó kalapácsütésekkel összefolyva, lélekharang nyomán kelő jajveszéklésre emlékeztetett. Nem ez a sok zűr-zavaros látnivaló hatott rám olyan elemi erővel. Nem ezek előtt emeltem kalapot. A köszöntésem azoknak a kékzubbo nyos, szurtos embereknek szólt, akik ebben a sorvasztó légkörben vérük verejtékével áldoznak a napi létért.

Akik itt a folyó vas mellett állanak s rá se hederítve a rájuk pattanó szikrákra, izzó hőségben lesik az ércedények megtelését, amelyek ölő tartalmából ha egy cseppnyi rájuk esik, a legkínzóbb testi fájdalmaknak vannak kitéve. Akik az életadó levegő helyett a mellre nehezedő füstöt szívják be sorvasztó tüdejükbe s akik a napvilág termékenyítő sugarai helyett

az olvasztó fojtó szürkéségére vannak kárhóztatva. Sápadt, beesettségű legények, akiknek legboldogabb tavaszkorát már a gyári munka emésztő légköre bénítja. Fehér szakállu, korán vénült férfiak, akik ifjan megkezdett szomorú útjokat fáradtan folytatják a sírig. Templomi áhitat szállott a szívemre és megemelttem a kalapomat.

Ott maradtam és néztem őket sokáig. Ugy elnéztem őket, hogy csak akkor mentem ki én is, mikor abbahagyták a munkát, hat órákor. Kisebb csoportokba ütődve kászolódtak befelé, görnyedten, fáradtan, mint valami vert sereg. Fállábú koldus üldögélt az út mentén, nem messze a gyártól. A szurtos munkások csaknem valamennyien dobtak egy-két garast a kalapjába.

— Ejnye, — mondom, — mért ül ide, hisz ezek mind szegény emberek, nincs nekik mit elajándékozni. Mért nem kér gazdagabbaktól. Erre bizony nem jár sok úri hintó.

— Jobban adnak ezek, mint a gazdagok. Elülhetek a templomajtóba vasárnap, mikor ájtatos urak és asszonyok aranycsattos imakönyvekkel mennek arra. Meg se látnak, nem hogy adnának. Ezek meg megsajnálják mégis.

Mentem tovább utánuk. Szerettem volna kihallgatni a beszédjüket. De nem igen szóltak, s azt is csak morogva, halhalkan. Csak nagy-néha egy-egy sóhajtás árult el valamit. Sötétedett. Amint lépéseik tompa zaja mind jobban beleolvadt a város lármájába, egyre többen széledeztek, kettesével, hármásával, ki erre, ki arra. Végre csak két alak bolyong előttem az esti szürkéségben.

A dunai rakodóparton végig követtem őket. Elmélyedve imbolyog mindakettő. Egy szavukat se hallom jó darabig. Nagysokára megszólal az öregebbik:

— Hát még most se tettél le arról az ostobaságról? Mi? . . . Még mindig azon a lányon jár az eszed?

— Nem megy az olyan könnyen, — mormogja a másik szomorúan.

— Megházasodni! . . . Persze, persze, akkor máshogy gondolja az ember.

— Dejszen Józsi bácsinak is volt felesége.

— Volt . . . Volt . . . Szép leány volt . . . Szerettük egymást akkor nagyon. És aztán mégse tudtunk jól megélni sehogyse. Nyomorogtunk. A gyerek jött seregesen. Az asszony gyöngé volt. Nem bírta a dolgot. Aztán még hozzá én is . . . én is . . . Nem, Jancsi fiam, nem. Ne végy feleséget . . . Megverned, tudom istenem, sanyargatnád . . . Igen, igen . . . Akárhogy is szeretnéd . . . Mert az ember, ha szenved, — kegyetlen, igaztalan, mint a sorsa . . .

— Ugyan, ugyan, Józsi bácsi! . . . De hát jó . . . Ne beszéljünk erről. Én ugyan biztos vagyok benne . . . Mán azt nem hiszem, hogy én valaha a Márit megverném . . . Olyan szép, olyan kedves . . .

— Én se hittem volna akkor, fiam . . . Mégis . . . Mégis . . . Szegény asszony . . . Szegény jó asszony . . .

Az öreg munkás keservesen fölsóhajt. Talán egy könnycseppet is törül ki a szeméből. Nem láthatom. Sötét van. A Margithídhöz érünk. Az öreg egy percre megáll, és elnézi a szélesen, csöndesen tovaömpölygő nagy vizet.

— Ha ilyen szegény ember házasodni akar, jobb ha előbb a Dunának megy. De nem erről a hídról. Ez csak uraknak való. Aki itt ugrik be, azt kifogják . . . Nem itt . . . El kell menni az új-pesti hídig . . . Ott . . . ott . . .

Összerázkódom. Nem tudom őket tovább követni. És a két árnyékot elnyeli a sötétség. Mennek tovább, hazafelé.

— Hová sietsz úgy, Hajnal? Korcsmába, mi? — szól mögöttem egy rekedt hang, — igaz a', hogy elkel az embernek egy kis pálinka egész napi munka után. Kora reggel óta töröm, töröm a követ, ezzel a nehéz kalapácscsal, ütöm, ütöm kisebbre és kisebbre, mint a hogyan a szegény embert veri a sorsa haláláig összébb és összébb. Bizony elkel egy kis pálinka szegény összeszáradt torkunknak. Egy kis orvosság, mi?

— Elkel ám, akinek jut rá, — feleli valaki mellettem, mélyen rezgő hangon. — Nekem nem jut. Haza köll vinni a pénzt. Kenyeret kell venni a gyerekeknek. Oda sietek. Tudja isten, kibírják-e addig. Reggel is már alig vánszorogtak az éhségtől a nyomorultak. Hagyj nekem békét a tréfáiddal. Nincs kedvem nevetni. Fáradt vagyok, mint valami agyonhajtott ló. Reggel óta hordom a zsákot erről az odvas hajóru. Már majd hogy bele nem tört a derekam. Fáj minden izmom. Aztán otthon, tudja isten, mit találok. Talán már meg is halt valamelyik. A gyors lépések zaja elhangzik. Mennek ezek is hazafelé.

Ott állok még mindig a nagy víz partjánál. A dunasori paloták világos derűs ablakait ezer reszkető hullám tükrözi. Ezer kis futó lidércet himbál a sötét vízmeder. És amint belebámulok az éjszakába, egyszer csak úgy látom, mintha felszakadna a sötétség, millió lángnyelv csapdosna ki rajta és lángoló hevével elperzselné a kis futó lidérceket és a dunasori palotákat. Úgy érzem, mintha forrongana az ősi föld és a mélységek előlővellnék izzó tűzkévéiket.

. . . Pedig semmi. Csak egy pár embert láttam, aki hazafelé megy.

# ÚJ KÖLTŐK.

---

Bod:

## Ifjúság.

Kora tavasz volt. Szürke reggelen  
Szétdúlt hajával nálam megjelen  
Halottfehéren;  
Csak árnyék volt, kezemmel el nem érem  
És millió ránc arcán, homlokán  
Es szemrehányón, némán néz reám  
A könytől nedvesen  
Kit elhagytam, — a régi kedvesem.

És szólt. A hangja bongva, ringva  
Kúszott felém, miként az inda  
A mely a fák ezüst törzsén tapadva  
A lombra hajlik s ott ragadva  
Szélnek bocsátja csókos illatát.  
Beszéde csókra válva illan át  
Az ajkamon;  
Szivembe szállt a vágy, a kedv, a szomj.

Igy szólt:

— Mondd! láttad-e szivemet, láttad a holtat,  
Hol vannak a vágyak, az álmok?  
Te édes! a szivemet összetiportad,  
Te édes! a szivemet várom.  
Jer vélem a völgyek bokros ölébe!  
Ott élnek a vágyak, az álmok.  
A nagy szerelemnek ott nincs sose vége;  
Elszállott a tél is, az álnok!

És szólt és hívott. Én követtem őt,  
Testünknek szárnya nőtt.

Röpül veréb ezrével gondtalan,  
Az erdő lombtalan,  
Csak itt-ott bont rügyet a törpe cserje,  
De kél az élet hangya lábakon  
A száraz ágakon  
Csak félve, mintha jönni alig merne.  
Mély csend, és sejtelemmel telt a lég,  
A hajnal tűzben ég,  
Fehér felhők sötét felhőt takarnak,  
Tejszínű ködbe szálló napsugár  
Rezgőn ragyogva jár  
És halkán, hófehéren hullt a harmat.

A zsenge virágtábor közepette  
Az arcomat millió ránc de belepte  
S míg láttam az ifjú tavaszt fakadozva,  
A keblem alatt vérem szakadozva  
Röppent fel az agyba, s a láb akadozva  
Járt az aranyporú, zöld fűvű réten  
S ott állott a kedvesem sötéten.

És szólt a lány: nézd halvány arcodat,  
Pirosság rajta többé nem fakad.  
Öreg vagy. — Itt a büszke ifjúság,  
A melynek gúnyja, ostorcsapása vág.  
Jer vissza velem! Csendes néma kertbe,  
Vár tulipánoknak szomorú berke,  
Ott várjuk be, míg jön a csendes este.  
— Így szólt — s kezével kezemet kereste,  
Es vitt magával, — oly szomorú volt;  
S a könnyem egyre folyt.

# Gyermekkori emlékeim.

---

Írta: Gárdonyi Géza.

## Árpád halála.

A legkisebb öcsémnek Árpád volt a neve. Eleven kis szőke gyermek volt, göndörhajú és fehérarcú.

De alig mult két éves, meghalt. Gondolom, difteritiszben halt meg.

Én láttam őt meghalni. Az én ágyamban feküdt, hanyatt. Az arca még fehérebb volt, mint szokott lenni; nem beszélt, de végtelen szomorú volt ez a gyermekarc.

Anyám ott ült az ágy szélén és fölője hajolt. A szobában csak ketten voltunk. Néztük őt némán.

Mikor a gyermek utolsót lélegzett, anyám elfulladó hangon rebegte:

— Eredj, menj apádért.

Másnap koporsóba tettük. A koporsó szép volt, s Arpádot mindenféle virággal rakták körül az ismerősök.

De az arca, ez a szép gyermekarc a koporsóban is szomorú volt, mintha őt is az búsítaná, hogy meghalt.

## Az üvegcsengetyűk.

Laszky Bécsben lakott; csak a nyarat töltötte Sályban.

A birtokot akkor tavaszon vette, mikor mink odaköltöztünk, s az elhanyagolt parkban nagy átalakítások történtek.

Volt ott egy mesterséges barlang, annak a tetejét átörte és kék üveglappal borította be. A fákra meg a bokrokra egy láda üvegcsengetyűt hozatott.

A kertész teli aggatta ezekkel a fákat meg a bokrokat:

dróttal kötözték fel s Laszky előre örült, hogy mikor szél fúj, milyen bűbajos csilingelés lesz a kastély körül.

Persze, mikorra a szél megérkezett, nem talált a parkban egy csöngetyűt se, a falubeli parasztgyerekeknek azonban mindegyiknek volt üvegcsengetyűje.

### Cin-cin—bum-bum.

Többnyire magányosan barangoltam a réten, az erdőn, a patak mellett; s az idő mindig gyorsan mult.

Néha mégis játszottam társaságban is.

Egyszer az ó-kútnál játszottunk. Egy nagy fiú kiválasztott közülünk kettőt: Egyik volt az angyal, másik volt az ördög. A nagy fiú mindegyiknek adott virágnevet, s mink sorban ültünk a kút körül.

Jött az angyal lábújjhegyen lebegve s mondotta:

— Alleluja, viszem a Szegfűt!

Ha volt köztünk Szegfű, elvitte. Ha nem volt, visszatért a helyére.

Aztán jött az ördög, a nyakát behúzva, karjaival malmozva, s hangját elvastagítva mondotta:

— Cin-cin—bum-bum, viszem a Napraforgót!

Ha volt köztünk Napraforgó, elvitte. Ha nem volt, visszatért a helyére.

A nagy fiú megmagyarázta, hogy a játéknak az a vége, hogy ha az ördögnek kevesebb a népe, akkor utcát állunk és az ördög elfut közöttünk, mink meg jó nagyot ütünk a hátára.

Ez a játék nagyon tetszett nekem. De alig hogy elkezdtük, egy megvadult ló rohant át a falún, s a játék emiatt abbamaradt.

Azóta sokszor szerettem volna ezt a játékot eljátszani, de nem jött össze soha akkora társaság, hogy eljátszhattam volna.

Csak álmaimban játszottam. Láttam az ördögöt, amint jön a karjával malmozva s brummogja nagybután:

— Cin-cin-bum-bum! Viszem a Napraforgót!

## A pápa papucsá.

Már régen kellett volna nekem egy Szertartástan. Apámnak mondtam is sokszor, hogy kell egy ilyen című könyv, de a könyvet nem lehetett másutt megvenni, mint Miskolcon, téli időben meg nem ment Miskolcra senkise.

Végre is apámnak valami csekély más dolga is volt Miskolcon, s nem is annyira azért, mint inkább a könyvért bekocsizott Miskolcra. Egy napba került onnan megfordulni.

Én alig vártam, hogy megvirradjon, kihúztam a párnám alól a könyvet és olvastam.

Apám már akkor régen fenn volt. Kivülről jött be pipázva. Ahogy rám néz, s látja, hogy én valami furcsán bámulok a könyvbe, megszólal:

— Mi az, amit olvasol?

— A pápa papucsá, — felelem. Tetszik-e tudni, hogy miért kell megcsókolni a pápa papucsát?

— Miért?

Olvasom a könyvből:

— A pápa papucsába szent ereklye van bevarrva.

Apám hozzámjön, kiveszi a könyvet a kezemből, s az ablakhoz tartva olvassa, a szemöldökeit összeráncolva.

Mikor elolvasta, megfordult: ment egyenesen a kályhához és beledobta a könyvet a tűzbe.

Azután kiment a szobából szóttanul.

## Út a földeken át.

Nyáron, ha az apám olyan közel csépett, hogy fölünk vittek ki neki ebédet, ebéd után én vittem ki neki a feketekávé.

Néha két-három kilométernyi útat is megtettem így gyalog és egyedül.

A porcellán kis edény kendőbe volt foglalva és én andalogva mentem a keskeny gyalogútakon.

Különösen szerettem, ha lábon álló gabona között vitték át az út. A pipacs, a búzavirág s a vadborsó karminpiros.

virága gyakran megállított. Minden ilyen virágot leszakítottam és néztem, bámultam, kalapomhoz tűztem.

Szerettem lefeküdni a szép virág mellé, hogy a virág a fejem mellett legyen s néztem az égen fehérülő felhőket, hallgattam a gabona susogását.

A feketekávé persze mindig elhült.

### Egy verdung pálinkáért.

Egy nyári pénteken haza felé tartottam. Éppen a kocsmá előtt mentem el, mikor onnán kituszkoltak egy részeg parasztot.

Az idő este felé járt s a zsidók valószínűleg imádkozni akartak. Az embert olyan nyájasan lökték ki az ajtón, hogy az meg se haragudott.

Ide-oda dülöngözve, dalolva indult meg. Mikor az útféle árok hidjához ért, megfordult és így kiáltott:

— Azt gondolják, hogy én részeg vagyok? Hát elhiszik-e, hogy átbúvok itt a hid alatt? Egy verdung pálinkáért átbúvok.

Aznap, vagy előtte való napon eső esett s az árok tele volt sárga szennyes vízzel. A víz félméternél valamivel magasabb lehetett s a hid és víz között nem lehetett több, mint egy arasznyi köz. A hid alatt az embernek majdnem két méternyi útja volt a vízben.

A kocsmá ajtajában ott állt két zsidó, meg egy asszony is.

Nevettek a részegnek.

Az nem is várt választ, csak a kalapját dobta a hid mellé, azzal belelépett az árokba és ruhástól ahogyan volt, a vízbe csapta magát, bebújt a hid alá.

Én aggódva álltam ott. Bizonyosra fogtam, hogy belefullad. És elnehezült mellem vártam: mi lesz ebből?

Egy vagy két perc telhetett el kínos csöndesen. Végre az ember fölbukkant a hid túlsó végén. A sáros víz csúrgott róla. Trüszkölt és hákogott.

Az emberek nevettek.

Folytatjuk.

# Régi nagy színészekről.

---

Elbeszéli: Ujházy Ede.

## XV. Benza Ida.

Ő volt a világ legnagyobb drámai énekesnője.

Egy olasz énekesnőről azt írták, hogy az éneklő Duse; Benza Ida az éneklő Jászay volt!

Gyönyörű szép Murillo-fej, édes, szívhez szóló, csillogó, fülbemászó, szívet rezdítő, teli hang. Olyan sok hangja, legalább színesebb hangja senkinek sem volt. Mindent ki tudott fejezni: haragot, bosszút, gyűlöletet, bánatot, örömet, szerelmet; ez utolsót annyi realizmussal, hogy hallgatóságát valósággal magával ragadta.

Szent-Pétervárt vendégszereplésekor a publikumot annyira extázisba hozta, hogy előadás után az utcán végig fáklyákkal kísérték szánkáját, melyet főnemesek húztak lakására. A «Hugenották» előadásában egy hercegnő, akinek páholyába egy ékszerész egy zacskó drágakövet hozott bemutatni, a negyedik felvonás nagy duetteje után annyira el volt ragadtatva, hogy az egész zacskó drágakövet lehajította Benza lábaihoz. E kövekből ő aztán kollegái számára karácsonyi ajándékokat csináltatott; még ma is sokan viselik tű- vagy gyűrűben a Benza Idától kapott brilliáns-követ.

De milyen is volt az a duette? Leírni képtelenség, mily nagy drámai erő volt abban! Mikor énekével már az egész közönséget elkábította, akkor jött az a fenomenális és énekesnőtől soha így még nem játszott jelenet, mikor Raul menekülni akar és Valentine az ajtó elé rohanva, kitárt karokkal prózában kiáltja: «Raul, téged megölnék!» Valósággal örült

tombolásban tört ki a közönség. Aki ezt látta, sohasem felejtí el; aki nem látta, az nem látott igazi drámai énekesnőt.

La Grange, Patti, Nilson, Lucca, Wilt, Turolla kis daloló művészek voltak ehhez a titáni nőhöz képest.

A «Hugenották»-ról egy érdekes epizód jut eszembe. Mikor Meyerbeer a «Hugenották» főpróbáját tartotta a párisi nagy operában, nagy tetszéssel fogadta a hallgatóság, — Meyerbeer azonban észrevette, hogy a zenekarban a gordonkás fintorgatja az orrát, mikor tehát vége volt a harmadik felvonásnak, mely egy nagy csatával végződik, odafordult a gordonkához és kérdezé tőle, hogy talán nem tetszik az opera? A gordonkás azt felelte: tetszik-tetszik, de nincs benne szerelem; erre Meyerbeer szó nélkül összeszedette a hangjegyeket, hazavitette, az operát egy hónappal elhalasztották és azután írta bele azt a páratlan hatású és szenvedélytől duzzadó, igazán szerelmes kettőst; a gordonkásnak hálából solo-kíséretet írt bele.

Mit csinált volna, ha Benza Idától hallotta volna?!

Mint asszony is páratlan volt, igazi édesanya s a legszeretőbb feleség, amelyet csak a Jókai regényeiben találunk. A férjét annyira imádta mint művészt, hogy valósággal szent volt neki a Nagy Imre név!

Akit Nagy Imre szeretett, azt ő vakon szerette.

A férje keresztapja volt Kossuth Lajos; Nagy Imre apjának benső barátja volt Kossuth, őrzött is tőle néhány emléket, melyek még első leányának, Idának, Gyulainénak vannak most is birtokában. Egy zsemle a budai rabságából, néhány levél üveg alatt és az Erdélyben kapott díszkard; ha valakinek megmutatta ezt a kardot Benza Ida, előbb mindig megcsókolta a pengéjét. Imádta Kossuthot, mert a férjének a keresztapja volt.

Egy svábhegyi mulatság alkalmával, úgy hajnal felé volt, mindent elpusztítottak a vendégek, csak egy nagy

Rokampus-torta maradt az ablak párkányán. A szamár, mely még az öreg Benzáról maradt, ordítani kezdett, elfelejtettek neki enni adni; valaki azt mondta, hogy talán a tortára éhezett. Nagy Imre tréfásan azt mondja Idának: add oda azt a tortát a csacsinak, apád úgyis rákapatta az udvari tortából. Abban a percben már az egész felfújt torta a csacsi előtt volt: mert az Imre akarta!

---

A hetvenes évek elején egy este a Nemzeti Színház díszlet-festő terme kigyúladt, a színház a legnagyobb veszélynek volt kitéve, hogy leég, a tűzoltóság gróf Széchenyi Ödön tűzoltóparancsnok vezénylete alatt rukkolt ki, mindenki sietett a tűz színhelyére, hiszen a nemzet legnagyobb kincse forgott veszedelemben. Gróf Andrassy Gyula külügyi miniszter is megjelent. Egyszerre csak nagy vészkiabálás hallatszott: «Vizet! Nincs víz!» Benza Ida abban a pillanatban érkezett a helyszínére, minden gondolkozás nélkül felgyúrte a ruháját és oda szóllott Andrassynak: «Kegyelmes úr, jöjjön vizet húzni!» Erre a felhívásra aki csak jelen volt, neki fogott a vízhozásnak, és Benza Ida megmentette a színházat.

---

Valódi hősnő volt, igazi nagy erő — nem bírt vele senki, csak a szíve: az is ölte meg!

---

# Egy leány élete.

Regény.

Irta: Erdős Renée.

25.

Egy fürt szőlőt megettetett velem, úgy hogy minden szemet ő dugott a számba. Az utolsót azonban, miután csaknem a fogaim közt volt, visszavette, maga ette meg.

— Így. És most készülj a rendkívüli látványhoz. Meg fogom neked mutatni a képet, amit rólunk festettem. Egyszersmind tudd meg azt is, hogy addig nem megyek el innen, míg egészen el nem készül. Tanulmányt sem csináltam hozzá. Lehet, hogy egészen az elejéről kezdem. De míg készen nem lesz, én innen el nem megyek. Itt fogok lakni. Itt fogok aludni a pamlagon. Nagy erkölcstelenség. Hiába, ez már így lesz. És most jer.

Odalépett az állványhoz, lassan, mosolyogva megfordította.

Dermedten álltam a meglepetéstől.

A kép majdnem ugyanaz a kép volt, amit évekket előbb itthon kiállított. A madártestű, sasszárnyú asszony s a földön fekvő férfi.

Csakhogy mégis egészen más. A férfi most félig térdelő helyzetben, mintha kúszna, fölemeli két karját a madár felé és nézi könyörgő, vágyakozó, halálos epedést kifejező pillantással.

A madár ellenben felemelkedik és gonosz, gúnyos, asszonyos, kegyetlen nevetéssel int neki nem-et.

— Mi ez? Nem akarja magával vinni? — kérdeztem.

— Nem. Ott hagyja.

A hideg borzongott végig rajtam.

A madár feje az én fejem volt. Oly élethű, oly eleven, hogy megijesztett. Csak a nevetés volt idegen. Ezt meg is mondtam.

— Nem. Én így soha sem tudnék nevetni.

— Dehogynem. Már nevetett is egyszer. Én meglestem. Éppen így nevetett.

Belekapaszkodtam a karjába, a fejem a vállához szorítottam, úgy néztem a képet. Az egész akt elmosódott volt még. Csak a fejek emelkedtek ki tisztán, kifejezésteljesen.

— Nem viszi magával? — kérdeztem még egyszer.

— Nem bizony — felelte ő szomorúan és megint visszafordította a képet a fal felé. — De majd lesz ennek folytatása is! A madár majd lelapul még mellé és simogatja és szól hozzá és költögeti és hiába, mert halott lesz.

— Az én álmom! — kiáltottam fel ijedten. Tudja-e, hogy én ezt egyszer már megálmodtam?

— Amilyen különös két állatja vagyunk az istennek, bizony meglehet. Te megálmodod, amit én gondolok. Én megfestem, amit te álmodol. És így megy ez. Csupa hazugság, csupa áltatás, csupa komédia az egész.

— Hát ne legyen az. Akarja és nem lesz. Én itt vagyok. A magáé vagyok. Azt tehet velem, amit akar. Boldoggá akarom tenni. Vagy nem akarok semmit, csak rendelkezék velem. Fogadjon el engem. Fogadjon el!

— Hallgass! Hallgass! — mondta ő. — Nem tudod, mit beszélsz. Gyerek vagy. Egy szánakozó szívű, édes, meleg gyerek. Gazember volnék, ha visszaélnék a jószággal. Ha nem veled törődnék, hanem magammal. De én veled törődöm. A jövőddel, a művészetteddel. Azért kell, hogy most még egy ideig melletted álljak. Neked nagygyá kell lenned. Oly nagygyá, amilyenné én nem lehettem. Te lehetsz. Csak okos légy. És ne higgy föltétlenül magadnak, a hangulataidnak. Bírd le őket. Uralkodj rajtuk. Én nem bírtam. Engem vittek ide-oda. Te vigyázz.

Keblére húzta a fejem, simogatta gyöngéden, puhán, magához szorított, elborította csókkal.

— Te gyönyörű vagy, édes leány; te ragyogó meleg élet. Te. Ha tudnád, milyen büszke vagyok rád, magamra, kettőnkre!

Kívül, az előszobában csengettek.

A leány látogatót jelentett.

— Ne fogadd — súgta. — Tégy úgy, mintha a szeretőd volnék. Bújj el velem az emberek elől.

Miután a vendég elment, egymáshoz szaladtunk, összekuporogtunk a szoba sarkában egy spanyolfal mögött és gyermekesen, titkosan, boldogan kacagtunk.

#### TIZENHETEDIK ESTE.

Meddig fog ez tartani? tünődtem éjjelenként álmatlan szemmel nézve a sötétségbe.

Meddig fog ez tartani? Mi lesz a vége?

Mi történik velünk kettőnkkel?

Valamelyikünk megújnja a dolgot és tovább áll? Vagy maradunk egymás mellett végetlen időnkig, kinezva egymást?

szerelemmel és hazugságokkal, mindig az ellenkezőjét cselekedve annak, amit akarunk? Vagy valamelyikünk kiáll a harcból?

Melyik? Amelyik a gyöngébb? Amelyik az erősebb? És miképen. Mi vált meg és mi szabadít meg bennünket egymástól? Egy golyó? Egy pár csöpp méreg? Három hónapon keresztül majdnem naponkint láttuk egymást. Mind-egyre közelebb jutottunk egymáshoz. Már úgy volt, hogy a legtitkosabb gondolatainkat is leolvastuk egymás arcáról. Egymásnak éltünk, dolgoztunk. Egyetlen ecsetvonást sem tettem nélküle. És ekkor csináltam életem legszebb munkáit. Képeket — amikben folyton mi ketten voltunk — ő meg én. Amit gondoltunk, amit éreztünk. A hangulatainkat, mindent, mindent megörökítettem akkor. És ő mosolyogva dicsért meg. Nagyon, nagyon meg volt velem elégedve.

— De jó nekem — mondta gyakran. — Én már többet nem is dolgozom. Van, aki az örökömbé lépett, aki helyettem elvégzi azt, amit még itt tenni akartam. Féltékeny sem vagyok. Jól esik, hogy valakinek életet adtam, aki most majd folytatja az én életemet. Üdv neked, művész!

Különben nagyon elvonulva éltem. Ügyszólván sehova sem jártam. Tavasz jöttén kocsin kimentünk valamelyik faluba, ott elkószáltunk hangulatok után. Rendesen felvidulva, üdén, frissen tértünk vissza. Hatalmasan ettünk és művészet-ről beszélgettünk.

Később azonban az ő szivarja kialudt, a társalgás elakadt. Szótlanok, szomorúak lettünk. De soha egyik a másikat nem kérdezte: miért? Hiszen úgy is tudtuk. A lelkeink csodálatos mély társulása folytán még jobban egymáshoz kívánkoztunk. Reszketve fogtuk meg egymás kezét és kigyúlt arccal néztünk egymásra. Aztán elhúzódtunk messze, hogy ne lássuk egymást. Mégis a szeme felém csillogott és szívta, szívta, nyitott ajkkal a ruhám illatát.

— Megőrülök — mondta ilyenkor — meg kell örülnöm.

Máskor nem tudott uralkodni magán. A karjaiba vett, magához szorított, nézett rám forró, erőszakos, zsarnoki tekintettel.

— Most meghalsz — mondta — nem érzed, hogy most közel vagy a halálhoz?

A szemeimet lecsuktam, sápadtan, engedelmesen, asszonyi alázattal.

— Hát ölj meg — mondtam neki.

Elbocsátott a karjaiból, gyöngéden simított végig rajtam.

— Szegénykém — mondta — pokollá teszem az életedet. Milyen vagy! Milyen sápadt, milyen hervadt, mióta melletted vagyok! Látod, látod. Miattam megcsunyulsz.

Mosolyogtam.

— Nem igaz — mondta megint. Soha sem voltál ilyen szép. Soha, soha nem is leszel. A legszebb asszony vagy a világon. Az én gyönyörű asszonyom, aki miatt én meghalok.

— De miért? kérdeztem tőle már kétségbeesett kifakadással. Mondja, hogy miért? Magyarázza meg. Én nem bírom, nem akarom megérteni. Én belehalok ebbe az örült mysztikumba. Ne foglalkozzék velem annyit. Nem vagyok senki és semmi. Egy asszony vagyok csak, egy asszony, aki szereti magát. És semmi egyéb. Maga is nekem csak egy férfi. Nem művész. Azért szeretem, mert ilyen szép. Mert ilyen gyönyörű a feje. Mert ilyen formás a teste. Nem másért, csak azért. A piros ajkát szeretem. Az egyénisége maradhat tőlem. Szeretném, ha egy cirkuszakrobata volna is. Mert megkívántam. Ez az igazság, a csúnya, a durva, a leplezetlen. Minek komédiázni. Minek örökké analizálni egymást? Minek nyitott szemmel csókolózni, hogy láthassuk egymás arcán az izmok szerelmes játékát? Húnyjuk le a szemünk és öleljük meg egymást, mint két más ember. Én mondom ezt, az asszony. Milyen szemérmertlenség. De maga kényszerít rá. Szégyenlem.

Ilyenkor aztán nagyot kacagott, a legtermészetesebb vidámsággal.

— Kis fenevad — mondta. Hiába! Csak asszony vagy te. De igazad van. Dobj ki és hívd vissza a szeretődöt.

Erre sírás következett, mialatt ő a legnagyobb nyugalommal nézett.

— Jaj de szeretlek. De egész ember vagy. A leg-egészebb. Ha én elpatkoltam már, de jól jár veled valaki. No én annak az úrnak szép zenebonát fogok csapni éjjelenként, mint kísértet, mint hazajáró szellem. A párnát kiráncigálom a feje alól, a takaróját lehúzó rőla, míg ki nem leli a hideg.

Örült ennek az eszmének. Gyakran eszébe jutott azután is.

— Szép kísértet leszek. Egészen stílszerű. Fehér lepelen fogok megjelenni előtte s az átlukasztott halántékomat oda mutatom neki.

Majd új variáció következett.

Folytatjuk.

# Háború és béke.

Irta: Tolstoj Leó.

Új fordítás az orosz eredetiből.

25.

Pierre észrevette, hogy a nagy zavarban Bazil herceg előjött a szék támlája mögül és olyan ábrázattal, mint aki tudja mit miért tesz, nem a beteghez sietett, mint a többiek, hanem a legidősebb hercegnőhöz ment és vele a terem másik felén álló magas ágyhoz tartott. Innen rövid időre eltűntek az ajtó mögött, de az ima megkezdésekor újból a helyükön voltak. Pierre minderre nem fordított különösebb figyelmet, mint a többi körülötte történő dolgokra, mint-hogy egyszer és mindenkorra megnyugodott abban, hogy mindaz, ami ma este történik, úgy kell, hogy történjék.

Az egyházi ének hangjai elnémultak, felhangzottak a lelkész szavai, aki tiszteletteljesen áldotta meg a beteget az úrvacsora vétele alkalmából. A beteg még mindig élettelenül és mereven feküdt. Körülötte csoszogás, susogás nesze hallatszott, amelyből Anna Mihajlovna susogása hallatszott ki legérthetőbben. Pierre hallotta, amint mondá:

— Okvetlenül át kell vinni az ágyba, itt nem maradhat...

Az orvosok, hercegnők és a személyzet annyira elállták az ágyat, hogy eltakarták Pierre elől a pirosképű, szürkesörényes fejet, noha az egész istentisztelet alatt ez volt Pierre szemei előtt, akár-hova nézett is. Az emberek sürgölődéséből kivette, hogy a haldoklónak átvitelén fáradoznak.

— Fogd az én kezemnél, különben leejted — hangzott egyik szolgának ijedt susogása. — Itt lenn... Jöjjön még valaki... — hangzott másfelől, amint nehéz szuszogással, csoszogva emelték a testet, amelynek súlya mintha meghaladta volna erejüket. A vivők, kiknek sorában Anna Mihajlovna is ott volt, Pierre felé tartottak, úgy hogy ez megláthatta amazok válla felett apját, felfödött, domború, kövér mellével, duzzadt vállával, ami kimagaslott a hónaljánál fogva cipelők karja fölött és oroszlánsörényes fejével. Ez a szép fej, a szokatlanul széles homlok és állkapocs, a piros, érzéki ajkak és büszketekintetű szemek el se torzultak a haláltusa alatt. Ugyanolyan volt, amilyenek Pierre három hónappal ezelőtt látta, amikor a gróf Pétervárra küldte. De most tehetetlenül csüngött alá ez a fej és ide-

oda himbálódzott a vivők lépteinél, és a hideg, érzéketlen tekintet nem birt sehol megnyugodni. Serény sürgölődés támadt a nagy ágy körül: végre elszéledtek a beteget cipelő emberek. Anna Mihajlovna megérintette Pierre karját e szókkal: «Jöjjön». Pierre odalépett vele az ágyhoz, amelyre a beteget — talán az elmúlt úrvacsorára való vonatkozással — ünnepélyes helyzetben fektették le. Félig ülő helyzetben volt; fejét vánkosokkal támasztották alá, karjai szimmetrikusan pihentek a zöld paplanon. Amint Pierre hozzálépett, a gróf egyenesen az arcába tekintett, de avval a tekintettel, amelynek se értelmét, se jelentését nem lehetett megérteni. Talán csak azért tekintett Pierre-re, mert valahol meg akartak nyugodni a tétova szemek, vagy talán csakugyan mondani akart valamit. Pierre megállott, nem tudta, most mit kell tennie és kérdőleg nézett vezetőjére, Anna Mihajlovnára. Ez unszó mozdulatot tett szemeivel, rámutatott a betegnek kezére és ajkaival a csókolást jelezte. Pierre megfogadta a tanácsot, kinyújtotta nyakát, hogy belé ne akadjon a takaróba és megcsókolta apjának széles, húsos kezét. De ez se kezét, se arcának egy izmát nem mozdította. Pierre ekkor tiszteletteljesen leült az ágy szélére s megint megkérdezte tekintetével Anna Mihajlovnát, vajjon helyesen cselekszik-e? Anna Mihajlovna helyeslőleg intett fejével. Pierre ismét felvette az egyiptomi figurák naivul szimmetrikus helyzetét, és láthatólag kellemetlenül esett neki, hogy nagy, hatalmas termete annyi helyet foglal el, bár minden erejét és képességét összeszedte, hogy minél kisebbnek lássék. A gróf szeme közé nézett. A gróf még mindig arra felé fordította tekintetét, ahol Pierre azelőtt állott. Anna Mihajlovna, viselkedésével mutatta, mennyire megérti és felfogja az apa és fiú közti utolsó találkozás perceinek fontosságát. A viszontlátás mindössze két percig tartott, de Pierre-nek úgy tűnt, mint egy óra. A beteg arcának izmai egyszerre elkezdtek göresösen vonaglni. A göres mindjobban erősödött, a szép száj eltorzult (és csak ekkor fogta fel Pierre, milyen közel van halálához az apja) és az elváltozott ajkak közül valami érthetetlen hangok hallatszottak. Anna Mihajlovna fürkészőleg vizsgálta a beteg szemeit és igyekezett kitalálni, mire van szüksége. Hol Pierre-re mutatott, hol az orvoságos poharra, majd súgva említette Bazil herceg nevét. De a beteg szeme és arca változatlan maradt. Minden erejét megfeszítve, a szolgát kereste tekintetével, aki mozdulatlanul állott az ágy fejénél.

— A másik oldalára akar fordulni — súgta a szolga és hozzáfogott, hogy a gróf nehéz testét arccal a fal felé fordítsa.

Pierre felkelt, hogy segítsen.

Miközben megfordították a testet, az egyik kar tehetetlenül hátra csüngött és a beteg hiába erőlködött, hogy elővegye. Észrevette-e a gróf azt a rémült tekintetet, amivel Pierre a tehetetlen kart nézte, vagy valami más gondolat járt-e haldokló fejében: nem tudni, de az egész idő alatt hol a fásult kézre, hol Pierre ijedt szemeire nézett és ajkán vonásaihoz nem illő gyenge, szenvedő mosoly jelent meg, mintha saját gyengeségén akart volna mosolyogni. Erre a látványra Pierre-nek váratlanul elszorult a szíve, orra rángatózni kezdett és könnyek homályosították el szemeit. A beteget sikerült megfordítani a fal felé. — Ez felsóhajtott.

— Elaludt — szólt Anna Mihajlovna, amint meglátta a felváltására odajött hercegnőt. Menjünk.

Pierre kiment.

## XXI.

A fogadóteremben már senki más nem volt, mint Bazil herceg és a legidősebb hercegnő, akik Katalin arcképe alatt ülve, élénken beszéltek meg valamit. Amint megpillantották a vezetőjével belépett Pierre-t, elhallgattak. A hercegnő hirtelen elrejtett valamit — amint ezt Pierre észrevenni vélte — és odasúgta a hercegnek:

— Nem szívelhetem ezt az asszonyt.

— Katisa teát vitetett a kis szalonba — szólt a herceg Anna Mihajlovnához — tessék befáradni, Anna Mihajlovna, ne zavartassa magát. — Pierre-hez nem szólt semmit, csak szívélyesen megszorította felső karját. Ezek átmentek a kis szalonba.

— Nincs hathatósabb erősítő álmatlan ájszaka után, mint ilyen esésze finom orosz tea — mondá Lorrain, a gyönyörűség arckifejezésével, miközben a finom, fületlen kínai csészéből teáját szüresölte a kis szalonban, hol a vendégek részére teát és hideg vacsorát szolgáltak fel. Pierre jól emlékezett erre a kis teremre, tükreire és asztalkáira. A nagy házi bálók alkalmával, nem tudván még táncolni, gyakran üldögélt el itt egymagában és figyelte meg innen a hölgyeket, akik előkelő báli ruháikban gyémántokkal és szabad vállukon gyöngyökkel ékesítve, átmentek ezen a szobán és bebetekintettek a fényesen kivilágított tükörbe. Most ugyanez a szoba alig volt két gyertyával kivilágítva, az asztalkákon éj közepén teás edények és tálak voltak felhalmozva; mindenféle ünnepietlen ember sürgött körülöttük, kik mind csak susogva beszéltek és egész viselkedésükkel, minden szavukkal elárulták, hogy nem felejtik el, mi történik és mi fog még történni odaben a hálószobában. Folytatjuk.

# TERMÉSZETTUDOMÁNY.

## A sugárzó anyag rejtélyei.

Amily mértékben behatóbb és behatóbb tanulmányozás alá veszik a radiumot, a poloniumot, valamint általában a sugárzó elemeket, annál több rejtélyes tulajdonságot találnak rajtuk. Ami a radiumot illeti, immár háromféle sugárzást különböztetnek meg rajta. Az első sugárzás olyanféle, amely a levegőt a villamosságra nézve jó vezetővé teszi, úgy, hogy radium közelébe semmiféle villamossággal töltött test sem tarthatja meg töltését. Ezek a radium-sugarak, melyeket alfa-sugaraknak is neveznek, nem felelnek meg a fény-éter hullámmozgásainak. Inkább onnan erednek, hogy folytonosan villamossággal töltött radium-atomokat löknek el maguktól a tér minden irányában, amelyek azután másodpercenként vagy 30,000 kilométernyi sebességgel haladnak tova.


Emellett azonban a radium olyan sugarakat is bocsát ki, melyek épp úgy, mint a fény, a fény-éter hullámmozgásainak felelnek meg. Ezek a sugarak ismét kétfélék. Az egyik csoport — a béta-sugaraké — azonos azokkal a kathod-sugarakkal, melyek a Röntgen-csővek belsejében találhatóak, a másik csoport — a gamma-

sugaraké — pedig megfelel azoknak a Röntgen-sugaraknak, melyek a Röntgen-cső üvegfalain kívül áramolnak szét.

E háromféle kisugárzás mellett a radiumnál még valami gázszerű elpárolgást vagy emanációt is észleltek, ami csak még bonyolódottabbá és nehezebbé teszi a radium tanulmányozását. A radium ugyanis folytonos radiumgőzöket áraszt magából, amelyek épp úgy viselkednek, mint az egyéb gázok, vagyis nem tévesztendő össze a szerteröpülő radium-atomokkal, melyek az alfa-sugarak előidézői. Ezek az atomok feltartóztathatlanul repülnek szerte, míg a radiumgőz felfogható, csövekbe gyűjthető, nagy hideg behatása alatt elfolyósítható és ráadásul a maga részéről ismét megindítja a fentebb elősorolt háromféle sugárzást.


A radiumra nézve egyébként mindinkább az a nézet kezd lábrakapni, hogy a sugárzás oka az anyagnak mérhetetlenül finom fényétherré való szétesése. Ez elmélet hívei kísérleteik alapján arra a következtetésre hiszik magukat feljogosítva, hogy egy gramm radium összesen 424 millió méterkilogramm munkát tud szolgáltatni, ami annyit jelent, hogy az az energia, ami egy kicsike radiumkockában lako-

zik, elég volna, hogy 10,000 liter vizet a fagypontról a forráspontig hevítsen. Igaz, hogy a radium ezt az energiameennyiséget csak hosszú idő alatt tudja magából kibocsátani; de micsoda kilátásokat nyit a lehetőség, hogy esetleg sikerülni fog módját ejteni a radium energiájának bizonyos kisebb időegységen belől, vagyis nem extenzív, de intenzív formában való kifejlesztésére.

Sokan vannak azonban a tudósok között, akik nem ilyen bizalommal, hanem ellenkezőleg: nagy pessimizmussal viselkednek a radium iránt. Azt tartják, hogy a radium feltűnése tulajdonképpen a mi világ-egyetemünk szétbomlási processzusának a kezdete; a mindenség szétesik abba, amiből vétetett: étherbe; de hogy valóban így van-e? — az még korántsem kétségtelen. Egyelőre bizonyos csak az, hogy — az uran-on és a thorin-on tett fölfedezéseket is tekintetbe véve — a sugárzó anyag sokkal nagyobb, mint amekkorának sejtették és tanulmányozása még sok olyan rejtélyt fog a kutató elme elé vetni, amelyek megfejtése ma  beláthatatlan.

### Csillagászati újdonságok.

Borrelly, a marseille-i csillagvizsgáló intézet tagja a közel napokban egy új üstökösöt fedezett fel. Elsőízben a múlt hónap utolsó napjainak egyikén tűnt

fel, haloványan és alig észrevehetően, de fénye csakhamar növekedett, még pedig szokatlan mértékben. Az új üstökös útja észak felé vezet és ha fénye az eddigi irányban növekszik, tiszta éjszakákon közelebb talán majd már szabad szemmel is lehet látni. — Nagy érdeklődést kelt a csillagászok között egy másik megfigyelés is. Bernard amerikai csillagász néhány héttel ezelőtt egy eddig nem látott nagy foltot vett észre a Saturnus korongján. Rossard, a toulousei csillagvizsgáló igazgatója messzelátójával követte e foltot és június 25-én úgy találta, hogy már a korong közepére jutott, míg egy másik, kisebb folt, különvált tőle. Mindkét folt fakónak látszott, a következő napokban azonban élesebb színt öltöttek és különválásuk is kifejezettebbé vált. A nagy folt szélén egy fényes mag volt észrevehető, amelynek ragyogása közepén a legerősebb, a szélek felé pedig gyengülő. Hogy mi legyen e tünetnyoka? — a felől még semmi kielégítő magyarázatot nem találtak. A legtöbb valószínűség azonban a mellett szól, hogy egy kis új hold az, mely a Saturnus ködtengerében láthatóvá vált. 

### A levegő kibányászása.

A legolcsóbb nyersanyag a világon a levegő, noha az élet minden dolgához elkerülhetet-

lenül szükséges. Am ha összetételében nincs is piaci ára, elemeiben van. A nitrogén, az oxgyén, a szénsav mind megannyi becses árúciikk és érthető, hogy a technikusok ugyancsak igyekeznek e gázokat minél tökéletesebben és minél felhasználhatóbb formában isoslálni a levegőtől.


Az erre irányuló törekvések kezdete a XIX-ik század első felére esik. Eleinte azt a jelenséget igyekeztek hasznosítani, hogy az oxgyén könnyebben és nagyobb mennyiségben oldódik a vízben, mint a nitrogén. Azt cselekedték tehát, hogy levegőt préseltek egy vízzel telt edénybe, amikor is az történt, hogy — mert a víz több oxgyént nyelt magába, mint a mennyi nitrogént — a víz fölött megsűrűsödött levegő nitrogénben gazdagabb maradt, mint a milyen a közönséges levegő, továbbá pedig mikor a víz felszabadult a nyomás alól, olyan levegő vált szabaddá, amely viszont oxgyénben volt gazdagabb.

Újabb keletű egy másik eljárás, mely az oxgyén és a nitrogén forr-pontjának különböző voltát használja fel a levegő ez elemeinek szétválasztására. E végből a levegőt folyékonyá teszik, azután elpárologtatják, amikor is először a könnyebben forrásba jutó oxgyén válik szabaddá és csak azután a nitrogén, mely tovább

marad folyékony állapotban. A szétválasztásnak ez a módja már nagyobb arányokban is praktikusnak bizonyult.


A legújabb időben a centrifugál gépet alkalmazzák erre a célra is. Ép úgy, amiként e géppel a tejet szétköpülik tejfelre és íróra, szétválaszthatják vele a levegőt is oxgyénre és nitrogénre. Egy nyíláson levegő áramlik a géphez, két más nyíláson pedig külön-külön oxgyén és nitrogén áramlik el tőle.

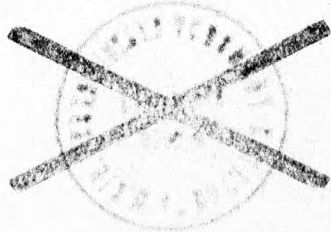
Idevonatkozik Bredig közlése is, amelyet a legutóbbi énnmet-orozági kémiai kongresszuson tett és amelyben előadta, hogy sikerült neki hydrogén és jodhydrogén keverékét egy kis centrifugál géppel úgy szétválasztani, hogy egy 18 centiméter hosszú cső fenekén összegyűlt a jodhydrogén, míg a könnyebb hydrogén a cső felső részében gyűlt meg.

Ami immár a levegő e szétválasztásának gyakorlati jelentőségét illeti, arra nézve elég, ha csak a vasművekre hivatkozunk, melyek üzemére nézve az oxgyénben gazdag levegő valóságos életkérdés. Még a nem szakember is megérti ezek után, hogy micsoda ideális állapot az, ha az olvasztó kemence egy olyan centrifugál géppel van ellátva, mely a levegőből kiválasztja az oxgyént és egyenest behajtja a kemencebe. 

## A forradalom.

A RENDŐRTISZTVISELŐ ÚR GYOMLÁL. A nagy muzeumból, melybe az élet a maga ötletességével beállította jól kiválogatott típusait, kiemeljük a ritka példányt, a szilágy-somlyói rendőrkapitányt. Ez az úr, akit az erdélyi hegyek elég óvatosan elzártak előlünk, már napok óta foglalkoztatja a szocialista sajtót egy elkese-redetten bátor, sőt vakmerő cselekedete miatt. A szilágy-somlyói rend első öre húsz munkást, mert azok szocialista-iratokat terjesztettek, mind-örökre kitiltott a város területéről és nyomban előállította a tágas tolonckocsit, melyben az összefogdosott forradalmárokat elszállította a vasúthoz, jegyet váltott nekik és felül-tette valamennyit a vasparipára, mely imígyen elvitte magával — a szocializmust is. Mert a rendőrkapitány a húsz kitiltottal bizonyára egyszer és mindenkorra kiirtani akarta Szilágy-Somlyóról a szocializmust. Ez az elszánt elhatározás az, ami érdekessé teszi előttünk a szilágy-somlyói rendőrbasa alakját és érdekesebb a karaktere már azért is, mert benne megismerhetjük a többi, vidéki rendőrkapitányok természetrajzát is. Már évek óta így megy ez, szapora időközökben, hogy a vidéki városokból egymásután utasítják ki azokat a munkásokat,

akik a gyomruk parancsára egyszer-egyszer a sarkukra álltak: kenyeret kérünk! és ilyenképpen rájuk húzhatták a vérvörös takarót, hogy szocialisták — pusztulniok kellett. Ezek a rendőrkapitányok egyébként hazafiak és ha elméletről van szó, csak úgy bugyog belőlük a frázis a mindenféle szabadságokról, a gondolat-, a sajtó-, a gyülekezési szabadságról, de mind e szép dolgokon sarkantyús csizmáikkal keresztülgázolnak, ha ilyenekből a szocialisták kivenni akarják a részüket. Ez a fajzat nem tesz nekik, nagyon is akarják a szabadságot és egyebet se tesznek, mint szájkodnak az emberi egyenlőségről, az emberi igazságról. A szilágy-somlyói rendőrkapitány jól megfizetett nyugalmát mindeddig nem zavarták ezek a háborgó emberek. Most aztán váratlanul a szocializmus forró szellője elszárnyalt Szilágy-Somlyóra is és a rendőrkapitány úrnak nagyon melege lett tőle. Befűtött az agyvelejének és felburjánzott benne a vágy, a gőg, a pöffeszkedő gondolat: elejét veszi a bajnak, összefogdossa az apostolokat és velük a határon túl kiszállítja a veszedelmet is. Ime, így cselekszik egy rendőrkapitány, aki ór a talpán és előrelátó. Bizonyos dolog, hogy Szilágy-Somlyón ki van irtva a szocializmus. 



## A színjáték.

UJHÁZY NYÁRON. Ujházy nyáron több, mint a magyar színészet atyamestere: ő ennek az izzó fővárosnak örökké vidám lelke. A tarkabarka, sajátságos világnak, amely a Budapesten nyaralók ellentétes, összekeveredő színeiből alakul meg, ő a központja. Hogy mi ő a színpadon: arról már rég



megformálta a maga ítéletét a nemzet. De talán versenyez ezzel jelentőségben az a szerep, amit künn az életben tölt be. Ő az örök, kifogyhatatlan életkedv annyi lankadó energia, vánnyadt kedély, magára-unottság közepette. Annál az asztalnál, amelynél ő étkezik, bizonyosan jól ízlik a falat még a gyomorhajosnak is és ahol ő van, ott bizonyára elsimúl-

nak a világfájdalom ráncai. Mindenki ismeri és mindenki szereti, O-Budától — Ós-Budáig. Még Ós-Buda exotikus artistái is ragyogó arccal mondogatják:

— The «Mester»!

Hogy micsoda helye van a színjáték történelmében, annak jelentőségét ők meg nem érthetik, de hogy ennek a világvárosi tömegnek ő a derűs fejedelme, — azt megérik nyomban.

Most az Arénában játszik estéről-estére és az öreg Feld a komoly dráma apostolának csapott föl a kedvéért. Közönsége, amely a téli szezonban szokott tapsolni neki, ide is utána jön, de sokkal nagyobb büszkesége az a tömeg, amely a ligeti tájakról sereglik az arénába a kedvéért és amelyet ő ifjú,



duzzadó temperamentummal hódít meg minden este. Hálásak vagyunk a «Heidelbergi diákélet» szerzőjének, hogy annak a révén Ujházyról írhattuk e néhány szeretetteljes sort.



# JÖVENDŐ

1903. AUGUSZTUS 2.

Bs.: Fejezetek a «Megvesztegetés» könyvéből.

Matlekovics Sándor: A keserű cukor.

Λ: Az orvostudomány — Bilekről.

A.: Szerencsenmosás.

Heltai Jenő: A mesék könyvéből.

Új költők.

Csizmadia Sándor: Életpályám.

Ifj. Wlassich Gyula: Hazafelé.

Bod: Ifjúság.

Gárdonyi Géza: Gyermekkori emlékeim.

Ujházy Ede: Régi nagy színészekről.

Erdős Renée: Egy leány élete.

Tolstoj Leó: Háború és béke.

Természettudomány.

A forradalom.

A színjáték.

Hirdetések.

Szerkeszti: Bródy Sándor.

Főmunkatárs: Ambrus Zoltán, Gárdonyi Géza.

Szerkesztőség: Honvéd-utca 10.

Kiadja: A Jövendő kiadóhivatala, Honvéd-utca 10.

A Jövendő előfizetési ára egy hónapra: egy korona, félévre 6 korona.  
A Jövendő megjelenik minden vasárnap. Ezenkívül rendkívüli kiadásokban.

---

---

Kapriórai márványbányák,

Seidner Miklós, Soborsin.

Ajánlja kiváló szépségű és minőségű hazai színes nemes márványait. Bútormárványlapok nagybani gyártása. Oszlopok, kandallók, ballustrádok, stb. a legszebb kivitelben, olcsó árakon. Nagyszabású gépberendezés. Költségvetések ingyen.

---

**Szt.-Margitszigeti gyógyfürdő Budapesten.** Nyári és téli gyógyhely. 43,3° C. kénes hévforrás, Thermal-, iszap-, villamos fény-, mesterséges szénsavas-, forrólég-, mindennemű gyógy- és edző (Kneipp)-fürdők. Svéd gyógytornaterem. Napfürdő. 150 hold árnyékos park. Csúz, köszvény, ischias, ízületi bántalmak, emésztő-, szervi-bajok, szívbetegség, vesebántalmak, vérszegénység, ideggyengeség ellen. Szt.-Margitszigeti üdítővíz: első rangú szénsavval telített ásványvíz, mint asztalivíz legjobban ajánlva.

---

---

A szöveg- és borítékpapíros az Első Magyar Papiripar R.-T. gyártmánya.  
Pallas részvénytársaság nyomdája, Budapesten.